

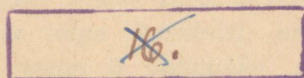
PUŠKIN

eesti keeles

PUŠKIN EESTI KEELES

ENSV TEADUSTE AKADEEMIA
RIIKLIK KIRJANDUSMUUSEUM

PUŠKIN EESTI KEELES

RK

„ILUKIRJANDUS JA KUNST“
TALLINN 1949

BIELIK KIRJANDUSMUSEUM
ENVA TEADUSTE AKADEEMIA

PÜSKIN EESTI KEEL

14894
A-17833

BIELIK KIRJANDUSMUSEUM
ENVA TEADUSTE AKADEEMIA

Saateks

Aleksander Sergejevitš Puškin on vene rahva suurimaid kirjanikke. Ta on vene uue, rahvusliku kirjanduse rajaja, selle realistliku suuna ja rahvalike huvide eest võitleja, vene kirjandusliku keele looja. Puškiniga alates astus vene kirjandus maailmakirjanduse arengus esikohale. Tema loomingu sügavalt-humanistlikud ideed, võitlus parema ühiskondliku korra eest, isevalitsuse ja pärisorjuse vastu, tema kunstilise kujunduse haruldane meisterlikkus ja rahvalikkus on teinud ta lähedaseks ning kalliks kõige laiemale hulkadele ka väljaspool vene rahva piire. Tema teosed on seetõttu tõlgitud väga paljude rahvaste keeltesse.

Ka eesti rahvale on Puškin armastatumaid vene klassikuid. Ta oli esimesi vene kirjanikke, kelle loomingut hakati tõlkima eesti keelde. Alates 1879. aastast, millal ilmus esimene eestikeelne tõlge Puškinist, on tema loomingust avaldatud eesti keeles 3 valimikku, 12 eri raamatut ja 216 üksiktõlget raamatuis ja ajakirjanduses.

Käesolev väljaanne on võtnud enesele ülesandeks tutvustada üldiselt Puškinit ja tema loomingut, anda bibliograafiline ülevaade tema teoste seniseist tõlkeist eesti keelde ja vaadelda neid tõlkeid kriitiliselt. Sellega on tahetud näidata Puškini loominguga tutvumise võimalusi eesti keeles.

Puškini looming on olnud tõlgete kaudu juba peaaegu 70 aasta vältel eesti rahva progressiivseks suunajaks ja kirjanduskunstiliseks kasvatajaks. Kirjaniku 150. sünnipäeva mälestuspidustuste puhul on põhjust erilise austusega meelde tuletada meie suure vennasrahva geniaalset kirjanikku ja otsida tema loominguga senisest veelgi ulatuslikumat ja sügavamat kontakti.

Autorid.

ALEKSANDER SERGEJEVIČ PUŠKIN JA TEMA LOOMING

B. Sõõt

Vene kirjanduse tähtsust on korduvalt kõrgesti hinnanud maailma proletariaadi suured juhid. Nii on näiteks Fr. Engels konstateerinud, et «Vene kirjanduse ajalooline ja kriitiline koolkond on lõpmatult kõrgemal kõigest sellest, mis on ametliku ajaloolise teaduse poolt tehtud Saksamaal ja Prantsusmaal». (Маркс и Энгельс, Соч., к. XXVII.) Lenin, kõneldes vene sotsiaaldemokraatide rahvuslikest ülesannetest, ütles: «Et vähegi konkreetset kujutella, mida see tähendab, tuletagu lugeja meelde selliseid vene sotsiaaldemokraatide eelkäijad, nagu Herzen, Belinski, Tšernõševski, ja 70-ndate aastate revolutsionääride hiilgavat plejaadi; mõtelgu sellest ülemaailmsest tähtsusest, mida omandab nüüd vene kirjandus...» (В. И. Ленин, Соч., 3. väljaanne, k. IV, lk. 381.)

Vene kirjanduse suurusest ja võimsusest saame õige pildi alles marksismi-leninismi teooria valgustuses. Alles selle teooria valgustuses näeme endi ees avatuna ka vene uue kirjanduse rajaja A. S. Puškini loomingu sügavust. Ja alles nõukogude korra tingimustes on saanud Puškini suur elutöö selle kõrge hinnangu osaliseks, mida ta õigusega vää-

rib. Stalin, paljastades oma Suure Isamaasõja aegses ajaloolises kõnes 6. nov. 1941 Moskvast hitlerismi loomalikku olemust, vastandas seda vene rahva ülemaailmse tähtsusega kultuurirajajate ning patriootidega:

«Ja neil inimestel pole südametunnistust ega au, inimestel loomade moraaliga on jultumust üles kutsuda hävitama suurt vene rahvast, Plehhanovi ja Lenini, Belinski ja Tšernõševski, Puškini ja Tolstoi, Glinka ja Tšaikovski, Gorki ja Tšehhovi, Setšenovi ja Pavlovi, Repini ja Surikovi, Suvorovi ja Kutuzovi rahvast! . . .» («Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast», lk. 27—28).

Seega on Stalin asetanud Puškini nime vene rahva suurimate nimede hulka.

Puškini lühike eluiga (6. VI 1799 — 10. II 1837 ü. k. j.) möödus tsaristliku režiimi kõige reaktioonilisemais tingimustes. Ta nooruse heledamaiks hetkedeks on isa raamatukogus salaja veedetud tunnid, millal ta erakordse innuga süvenes prantsuse 17. ja 18. sajandi kirjandusse. Väga olulist osa Puškini kujunemises etendavad ta õppeaastad Tsarskoje Seloo lütseumis (1811—1816), milline õppeasutus oli, nagu on tõendanud uuemad uurimused (Мейлах, «Пушкин и его эпоха», 1949), erakordselt vabameelne. Selle õppeasutise kasvatuslikud alused olid välja töötatud feodaal-absolutistliku korra vastaste poolt. Peaaegu kõigi õppeainete käsitus, alates kirjandusest ja esteetikast kuni statistika ja finantsõiguseni, oli läbitud despotismi ja pärisorjaliku korra kriitikast. Õpilasi tutvustati loenguil ka Lääne-Euroopa riikide ühiskondlike vastuoludega, näiteks selle kontrastiga, mis valitses Inglismaa varaka klassi ja vaesuses elava töötava rahva vahel.

Puškin omandas koolist omaaegsete vene haritlaste kõige

eesrindlikumaid ideid. Ta võttis elavalt osa järjest teravnevast võitlusest erivaatelite kaasõpilaste ja kooli pedagoogide vahel. Ta parimaks sõpradeks olid tulevased dekabristid («Новое об А. С. Пушкине» — «Литературная Газета», 29. XII 48).

Peale otsese õppetöö avaldas Puškini kujunemisele, aga ka kogu toleaegele vene haritlaskonnale hiiglasuurt mõju 1812. a. Isamaasõja kangelaslik eepõa, õhutades võitlusele vene omapärase rahvusliku kultuuri eest. See põhjustas oluliselt ka kirjandus-esteetiliste vaadete revolutsioonilist pööret rahvalikkuse ja realismi suunas.

Puškin on hiljem 1812. a. Isamaasõda meenutanud kui «uusaja suurimat sündmust». Vene inimene esines noorele luuletajale selle sõja kangelaslike sündmuste valgustuses erakordselt haaravana. Ta oli sügavasti haaratud sellest haruldasest julgusest, valmisolekust endaohverdusele ja surmapõlgusele, mida näitas vene rahvas võitluses sissetungijate vastu ja mis põhjustas Napoleoni suures arvulises ülekaalus oleva armee paratamatu hävingu. Juba sel ajal mõistis Puškin, et kõige otsustavam osa selles suurvõitluses on etendanud just vene rahva kõige laiemate kihide patriotism. Ta ei jäta hindamata ka Kutuzovi kui rahva ja armeega kõige tihedamalt seotud targa rahvusliku väejuhi osa maa päästmises ja vabastamises võõramaistest orjastajaist. Puškin märkis, et toleaegeist vene väejuhtidest «kuulus ainult Kutuzovile rahva usaldus, mida ta nii imetlusväärset ka õigustas». («Полное собр. соч.», к. V, lk. 24, 1936.)

Oma kirjanduslikku loomingut alustas Puškin juba lütseumiõpilasena. Aastail 1815—1825, kuni dekabristide ülestõusuni, on Puškini looming orgaaniliselt seotud nende aastate revolutsioonilise liikumisega Venemaal, ta kajastab

aga ka Prantsuse kodanliku revolutsiooni ja Euroopa teiste rahvaste kaasaegseid rahvuslikke vabadusliikumisi. Ta noorusloomingu domineerivamaks motiiviks on poliitilise vabaduse kuulutamine. Kuigi teda ei saa pidada otsest poliitiliseks revolutsionääriks, on talle sügavalt omane vabadusearmastus, protest kõige alatu, orjaliku ja alandava vastu, kõige vastu, mis takistab isiku ja rahva õiget, vaba arengut.

Tolleaegse Venemaa tsaari Aleksander I poliitika oli muutunud järjest tagurlikumaks. Sisehaldust juhtiv tsaari armualune krahv Araktšejev taotles Venemaa muutmist ülemuse tahtmist pimesi täitvaks kasarmuks. Maa oli vaesunud rohkeist sõdadest, talupojad ja maa-aadlikudki laostunud. Välismaail sõjaretkil viibinud ohvitserkond oli tutvunud Euroopa vabama poliitilise korraga. Üldise rahulolematuse õhkkonnas hakkasid tekkima liberaalsema aadl-konna hulgas salaühingud sihiga piirata isevalitsust.

Puškin sai oma luules selle ühiskondliku opositsiooni-meeleolu kõige erksamaks kajastajaks. Lähtudes oma aja-järgu kõige eesrindlikemaist ideedest, ründab ta oma rohke-arvulistes luuletustes ja epigrammides tsaari ja ta abilisi. Nii ütleb ta oodis «Vabadus»:

Ükskõik kuspoole vaatab silm,
seal nuute, ahelaid ja raudu,
seal häbiseadust neab maailm,
seal orjapisaraid ja haudu.

Seal üksnes rahva kannatus
ei rõhu rängalt tsaaritrooni,
kus kindlalt püha vabadus
kõik võimsad seadused on kroonind.

Oo valitsejad! Seadus vaid
on kutsunud teid valitsema,
te rahvast kõrgemal, kuid tema
teab seadusi veel kõrgemaid.

(F. Kotta tõlge.)

Luuletuses «Küla» kujutab Puškin väga tabavalt pärisorjuses vaevleva talupoja olukorda.

Sellised Puškini luuletused ja epigrammid levisid käsi-kirjus väga laialdaselt ja neil oli ühiskonna eesrindlikumaile ringidele hiiglasuur revolutsioneeriv mõju. Kuigi Puškin ei võtnud osa ühestki poliitilisest salaühingust, sai ta selliste luuletuste kaudu dekabristidele omalaadseks poeetiliseks juhiks.

Puškini suur mõju kehtiva režiimi vastases liikumises sai peagi teatavaks ka tsaarivalitsusele ja poeedil tuli juba ammu enne kui ta poliitilistesse salaühinguisse kuuluvail sõpradel — dekabristidel — kanda karistust: juba 1820. aastal ta saadeti Aleksander I otsusega Peterburist välja Lõuna-Venemaale. Ja kui ta sealgi jätkas vabameelsete ideede levitamist ja sattus lisaks teravasse vastuollu bürookraatliku tsaariteenri kindralkuberner Vorontsoviga, saadeti ta 1824. a. Pihkva kubermangu Mihhailovskoje külla maapakku, kus tal tuli elada täielikus üksinduses salajase valve all.

Olles Lõuna-Venemaal maapaos, oli Puškin 20-ndate aastate algul haaratud Euroopa kodanlik-revolutsioonilistest ülestõusudest. Puutudes kokku Lõuna-Venemaa dekabristidega, ta revolutsioneerus veel enam. Ta hakkas propageerima, vahel otse avalikult, kõige radikaalsemaid vaateid isevalitsuse ja pärisorjuse vastu ja unistas isiklikust osavõtust Kreeka vabadusvõitlusest Türgimaa vastu. Paljud ta luuletused, nagu revolutsiooniliseks terroriks üleskutsuv

«Pistoda», salvav epigramm Aleksander I kohta «Kasvatatud trummipõrina saatel...» — levisid käsikirjaliselt kiiresti üle kogu Venemaa.

Kuid sellele leegitsevale revolutsioonivaimustusele järgnes veel Puškini lõunasviibimise lõpuaastail mõõn. Oma avara mõistusega oli Puškin üks esimesi, kes sai aru Euroopa kodanlik-rahvusliku vabadusvõitluse peamisest nõrkusest — nende eraldatusest rahvamassidest, mille tõttu pidi iga ülestõus paratamatult lõppema katastroofiga. Puškin hakkas järjest selgemini taipama seda puudust, mida dekabristide kohta hiljem märkis väga tabavalt Lenin: «Kitsas on nende revolutsionääride ring. Hirmus kaugel on nad rahvast.»

Murrang Puškini ühiskondlik-poliitilistes vaadetes tõi talle eriti pärast dekabristide hukkamist ja Siberisse saatmist ränki sisemisi vastuolusid ja kannatusi. Ta lähetas Siberisse sunnitööle saadetuile oma kuulsa tervitusluuletuse «Siberisse» ja kujutas ennast ühes teises luuletuses («Arion») vanakreeka lauliku Arionina, kes pääsis üldise laevahuku puhul. Nikolai I-le tunnistas Puškin avameelselt, et ta oleks 14. detsembri ülestõusust osa võtnud, kui ta oleks olnud sel ajal Peterburis. Kuid nüüd võttis ta isevalitsust nagu paratamatut fakti.

Saabunud 1826. a. tagasi maapaost, on Puškini elu väliselt tihedalt seotud tsaari õukonna ja suurmaailma seltskonnaga. Kuid kui paljudki eesrindlikud inimesed värisesid pärast dekabristide hukkamist ja lõmitasid tsaaritrooni ees, paljud langesid pessimismi või skeptitsismi, jääb Puškin truuks dekabristide ja valgustusajastu humanistlikele ideedele. Ta jääb sisemiselt võõraks ja vaenulikuks teda ümbritsevale keskkonnale. Teda ei usalda ka uus tsaar Nikolai I, kuigi ta hakkab Puškini eestkostjaks ja isikli-

kuks tsensoriks. Tsaari käsul jälgitakse luuletaja iga sammu. Vähe sellest, et Puškinist ei saa Deržavini, Karamzini ja Žukovski taolist tsaarivõimu kummardajat, ta ei suuda endiselt leppida «suurmaailma» seltskonna kõlvatus- tega ja jätkab igati selle paljastamist ja piitsutamist. See äratub Puškini vastu tsaari õukonna ridades vihalaine, mis toob endaga lõpuks kaasa luuletaja traagilise, enneaegse huku. Tehakse kõik, et Puškini elu mürgistada. Plutokraa- tide ja suurmõisnike juhtiv ladvik õiendab arved suure luuletajaga, tappes ta duellil oma välismaise käsilase D'Anthés'i käe läbi 1837. a. veebruaris.

Puškin alustas oma kirjandusliku loomingu avaldamist trükis 15-aastase lütseumiõpilasena. Ta sai töötada seega ainult pisut üle kahe aastakümne. Kuid sellegi lühikese aja kestel suutis Puškin meile anda geniaalse kirjandusliku pärandi, millega ta rajas tee vene uuele kunstipärasele rah- va huvisid teenivale kirjandusele ja lõi uue vene kirjandus-liku keele. Andes sellised vene kirjanduse põhiteosed, nagu «Jevgeni Onegin», «Vaskratsanik», «Belkini jutustused», «Kapteni tütar», «Boris Godunov», rea lühitragöödiad ja hulgaliselt võrratuid lüürilisi luuletusi, sai Puškin mitte ainult suureks luuletajaks, vaid ka suureks proosa- ja draa- makirjanikuks. Ta on suur meister kõigil sõnakunsti aladel. Iga ta mainitud teos kujutab endast oma žanris uut, järsult tõusvat arenguastet ja rajab vene kirjanduses uue arengu- järgu.

Suur ning andekas vene rahvas, kes oli varem endi kes- kelt mineviku raskeis tingimustes andnud selliseid suuri talente nagu Peeter I, Lomonossov ja Suvorov, väljendas nüüd Puškini suurepärase rahvalikus loomingu, selle arengu rikkalikus mitmekülguses ja haruldases hoogsuses kõige paremini oma ajajärgu rahvuslik-ajaloolist olemust.

Puškinis avaldus, nagu kirjutab tabavalt Gogol, «vene loodus, vene hing, vene keel, vene iseloom erilises puhastatud ilus».

Puškin ei saanud muidugi — nagu märkis veenvalt juba Belinski, iseloomustades Puškini loomingut — olla vaba selle klassi huvide kaitsmisest ja õigustamisest, kuhu ta aadlikuna kuulus. Kuid sellejuures ta jääb siiski rahvalikuks, väljendades oma loomingus ühtlasi ajajärgu eesrindlike tendentse ja teenides seega vene rahva kõige laiemaid hulki. Puškini looming aitas rahva vabastusliikumist kiirendada. Kuigi seotud aadlikultuuriga, ammutas Puškini looming jõu vene rahvalt, tema iseloomult ja keelelt.

Erilist huvi tundis Puškin kogu oma elu kestel vene rahvaluulelise loomingu vastu, mida ta hindas ammutamatu eeskujuna. Esiialgu kasutab ta oma noorustoodangus, nagu poemis «Ruslan ja Ludmilla», rahvaluule puhtvormilisi iseärasusi, kuid hiljem, 30-ndail aastail, läheneb Puškini looming rahvaloomingule ka sisult. Puškin otsib ühendust rahvaga, õpib tundma rahvakombeid, kuulab rahvajuttude vestjaid, kirjutab üles rahvalaule, on vaimustatud rahva vanasõnade ja kõnekäändude sisukusest ja tabavusest. Rahvaluule ja rahvakeele tundmist peab ta «vältimatuks vene keele omapärasuste täielikuks mõistmiseks». Gorki on Puškini loomingu seose kohta rahvaluulega märkinud tunnustavalt järgmist: «Puškin oli esimeseks vene kirjanikuks, kes pööras tähelepanu rahvaloomingule ja juhtis seda kirjandusse... tema ilustas rahvalaulu ja -juttu oma ande helgiga, kuid jättis muutmatuks nende mõtte ja jõu» («Литературная учеба», 1936, № 8, lk. 21).

Puškini loomingu kunstiliseks tekkeallikaks on rahvatraditsioonid ja ümbritseva elu tegelikkus, mida ta kajas-

tab vene kirjanduses esmakordselt haruldase mitmekülgsuse ja põhjalikkusega.

Puškinile on ette heidetud, et ta on uhkusega meenutanud oma sugukonna 600-aastast aadlipäritolu. Gorki on selle kohta tähendanud, et arvatavasti on Puškin aadlimõistet sisustanud isiku väärikustunde, inimlike väärtuste ja sisemise vabaduse tunnetamisega. Puškin on mitmel puhul rääkinud inimeste väärtuslikest omadustest, sõltumatult nende sotsiaalsest päritolust. Ka oma teoste ajaloolisi tegelasi on ta hinnanud sõltumatult nende seisusest. Nii on ta koguni ütelnud, et «Minini ja Lomonossovi nimed kaaluvad võib-olla kahekesi üles kõik seisuslikud sugukonnaloolised». Seejuures tuleb märkida, et erakordsete kangelaste kõrval on Puškin oma loomingus esitanud terve rea ka lihtsate, tagasihoidlike inimeste suurejoonelisi kangelaslikke kujusid, nagu on Belogorski kindluse soldatilapsest üleskasvanud komandant kapten Mironov «Kapteni tütres» või sepp Arhip «Dubrovskis».

Puškini patriotism on vaba konservatismist. Olles valmistatud Venemaa kangelaslikust minevikust ja sõjalisest edust, ta arvestas ja hindas alati elu edasiviivat arengut. Kui ta suhtus sügava tundeküllase hardusega Moskvasse, kui «maa südamesse» ja «Venemaa linnade emasse», siis pole takistanud see teda tundmast ühtlasi erakordselt suurt poolehoidu Soome lahe umbvete ja tihnikute udust üleskerkiva põhjamaa õie, Venemaa noore pealinna Peterburi vastu, mis väljendub eredalt eriti «Vaskratsaniku» proloogi geniaalseis värssides.

Venemaa mitmekesisete ajalooliste kangelaste hulgast, keda Puškin oma rikkaliku ajaloolise temaatikaga loomingus on käsitelnud, on luuletajat kõige enam haaranud Vene uue riikluse «imettegeva ülesehitaja» Peeter I kuju, keda

ta esitab oma loomingus korduvalt. Ta jätkab siin kõigepealt vene XVIII saj. kirjanduse traditsioone, mille luule populaarsemaks ja oma aja kohta progressiivsemaks teemaks oli Peeter I. Lähtudes vene XVIII sajandi luules antud Peetri kaju kõige progressiivsemast tõlgitsusest, kujutab Puškin Peetrit enneolematu kunstilise tiheduse ning kujukusega eriti oma «Stantsides» (1826) ja poemis «Poltaava». Eriti tuleb hinnata seejuures Peeter I kangelasliku olemuse õiget näitamist. Tuleb märkida, et Puškin vastandab Peeter I Euroopa ajaloos tol ajal ülistatud Napoleonile, kes luuletaja sõnade järgi «vihkab inimsugu» ja kes oma tegevuses juhindub ainult «võimuahnusest». Peeter on seevastu väsimatu ülesehitaja, «suure rahva saatuse» juhtija. Hiljem, kui Puškin asus teaduslik-ajalooliselt läbi töötama Peetri-teemat, tutvus ta ka Peetri olemuse teise küljega. Siitpeale nägi Puškin Peetris ka «isevalitsejat-mõisnikku», kes «kirjutab nuudiga» oma «türanilisi ukaase». See teine külg kajastub «Vaskratsanikus» antud Peetri kujus, kes tallas oma vaskse ratsu jalgade alla tööinimese Jevgeni. Sellises Peeter I mitmekülgses kujutamises näeme selle ajaloolise kaju nõukoguliku mõistmise algeid.

Kui me jälgime Puškini loomingut kogu ulatuses, siis näeme kuivõrd rikkalikult mitmekülgselt see sisaldab tõsielulisi inimkujusid — pealinna dändidest kuni provintsimõisnikeni, ametnikeni, väikekäsitööliseni ja pärisorjuses olevate talupoegadeni. Ja iga tegelaskuju esitamisel taotleb Puškin kunstnikuna-realistina alati rangelt ning äärmiselt õiglaselt tõepärasust. Seda võib konstateerida kõigepealt Jevgeni Onegini kaju suhtes samanimelisest värssromaanist. Gorki ütleb selle värssromaaniga kangelase ning teose enese kohta: «Onegin kui tüüp kujunes alles 20-ndail

aastail, kuid luuletaja märkas kohe ta psüühikat, õppis teda tundma, mõistis teda ja kirjutas esimese vene realistliku romaani, — romaani, mis peale oma närbumatu ilu omab meil ajaloolise dokumendi väärtust, mis kirjeldab epohhi täpsemalt ja õigemalt, kui seda senini on suutnud kümned paksud raamatud» («Литературная учеба», 1936, № 8, lk. 11). Marxi ja Engelsit huvitas «Jevgeni Onegin» teatavasti niivõrd, et nad koostasid teosele ridarealise sõnastiku ja lugesid seda algupärandis.

Kajastades tõsielu ei jäta Puškin samas värssromaanis kujutamata ka endale klassikuuluvuselt lähedasi, Gogoli «Surnud hingede» mõisnikke meenutavaid aadlikke: Lariinite juurde Tatjana nimepäevale kokkutulnud külalised annavad kokku terve galerii iseloomulikke kujusid pärisorjuseaegsest tõelisusest.

Kuid kunagi pole Puškin üheski oma teoses antud kunstilises kujus saavutanud vene lihtnimese kujutuses niivõrd sügavat elulist tõde ja rahvalikkust, kui jutustuses «Kapteni tütar» antud rahvusliku ülestõusu juhi Pugatšovi kujus, mis on edasi antud täiuslikult oma aja julmuseni karmis reaalsuses, täiesti ilma igasuguse kasvõi kõige kõrvalisema võltsiva ning idealiseeriva kõrvaljooneta. Seejuures on Pugatšovis näidatud vene inimese iseloomu selliseid tüüpilisi külgi nagu vabaduseiha, kangelaslik külmaveresus ja vaprus ohtudes ja erakordne loomuse avarus. Pugatšovi seisukohaks on, et üks hetkki vaba, eredat elu on parem kui palju aastaid virelemist; oma klassivaenlase vastu on Pugatšov halastamatu, aga ta ei unusta seejuures kunagi, kui keegi on teinud talle head.

Konkreetsete ajalooliste ja tõsielulisest olustikust piiratud kujude kõrval on Puškin kujutanud vene inimest ka selle ideaalses täiuslikkuses, kus isiku parimad iseloomu-

omadused saavad kõige täielikuma väljenduse ja kehastuse. Selline on Puškini «armas ideaal» «Jevgeni Oneginist» — Tatjana, kes ohverdab isikliku õnne selle nimel, mida peab oma kohustuseks.

Sellisele ideaalkujule vastab ka Puškin ise oma lüürikas. Ta elab selles piiritult kaasa kõigele heale, ilusale, ülevale; ta suhtub oma sõpradesse ennastalgava andumusega ja armastatud naisesse ilma igasuguse egoistliku tundeta. On õigusega rõhutatud, et Puškini armastusluulest hõõgub enneolematut hingelist puhtust ja kultuursust.

Realistina valgustab Puškin oma teoste tegelasi ja olukordi ajalooliselt õiges perspektiivis, ta oskab elu kujutades tabada tüüpilist ning iseloomulikku mitte ainult suurtes joontes, vaid ka igas pisiasjas. Huvitava fakti võib ses suhtes tuua näiteks «Kapteni tütre» «vahelejäädud peatükist». Jutustuse peategelane Grinjoov kohtab selles peatükis Volgal parve kolme võllaga, kus ripuvad ülespooldult vana tšuvašš, tehase tööline ja talupoeg-pärisori. Prof. Blagoi tähendab selle kohta õigusega, et ainult meie päevil on uurijad hämmastusega ära tundnud, et selles otsekui juhuslikus pildis on Puškin näidanud plastiliselt Pugatšovi masskaaslasti — XVIII sajandi talupojarevolutsiooni põhimisi liikumapanevaid jõudusid» («Литературная учеба», 1935, № 1, lk. 36).

Ulesande kujutada minevikku «kogu selle tõelisuses» püstitas Puškin enesele aga juba kümmeaastat enne «Kapteni tütre» kirjutamist (1836), töötades tragöödia «Boris Godunov» (1825) kallal. Juba siis õnnestus tal oluliselt kirjeldatava ajajärgu tõelisust tabada: ta tõstis õigesti esile rahva juhtivat osa XVI sajandi lõpu poliitilises võitluses, näitas tsaarivalitsuse kriisi, õukondlaste intriige, auahnust ja müüdavust. Võttes eeskujuks Shakespeare'i,

taotles Puškin teadlikult anda oma tragöödiale tegelaskonna laiahaardelise tõsielulise kujutuse kaudu senise vene draamakirjanduse õukondliku iseloomu asemele rahvaliku iseloomu, viia näidend, nagu ta ise julgelt ütleb, lossist «väljakule».

Peale «Boris Godunovi» käsitleb Puškin veel minevikukujude kaudu sügavalt-patriootlikult kodumaa-temaatikat «Poltaavas», «Vaskratsanikus», «Kapteni tütres» ja «Pugatšovi ülestõusu ajaloo».

Puškini loomingut kandev sügav patriotism sisaldas mitte ainult armastust, vaid ka uhkust vene rahva üle, kelle iseloomus ta tunnetas kõige tõotavamaid arenguvõimalusi ja erakordseid hiiglajõude. Selline patriotism pidi paratamatult sattuma teravasse vastuollu isevalitsusliku ja pärisorjusliku terroriga, mida Puškin piitsutas eriti oma vabaduslauludes avaldatud põlgusega ja epigrammide satiiriga.

Oma loomingu rajas Puškin teadlikult mitte ainult vene rahvuslikule alusele, vaid ka kogu maailmakirjanduse arenguteede kogemuste kasutamisele. Seetõttu võis Belinski juba varsti pärast Puškini surma märkida ta loomingu «ülemaailmset vastukaja».

Sellistes arenguperspektiivides pole ime, et Puškini patriotismil pole mingit ühist isevalitsusliku šovinismiga. Puškini looming tunneb elavat huvi ka teiste tsaari-venemaa rahvaste vastu, ta unistab Nikolai I aegse reaktsiooni kõige süngemal päevilgi, et rahvad «unustades tülid, ühinevad suurde peresse». Ta ees on kõik rahvad võrdsed. Ta laulab mustlastest, kirjeldab nende elu ja kombeid, vaimustub nende vabadusarmastusest; «Kapteni tütres» ta kujutab uurali kasakkonna ja baškiiride omapära; ta märgib ühe esimesena vene kirjanike hulgast grusiinlaste vaprust ja andekust; Tatjana kõrval ta imetleb peent naise-

likku ilu «mägede neitsis» — tšerkessitaris. Puškin tunneb end paljurahvuselise maa laulikuna. Luuletuses «Exegi monumentum» ta pärandab oma loomingu mitte ainult vene rahvale, vaid kogu Venemaal elavale rahvasteperele:

Käib üle Venemaa mu loodud luulelugu,
mu nimi omaseks saab iga rahva suus:
mind austab slaavlane, kalmõkk ja soome sugu
ja praegu metsik veel tunguus.

(J. Kärneri tõlge.)

Ja samas luuletuses jätkab Puškin õigusega:

Ja armastatuks jään veel kauaks rahvastelle,
et lüüral äratust ma headuselle toond,
et julmal ajastul ma laulnud priiuselle
ja tröösti langenuile loond.

Reaktsioonilise aja survetingimustes on olnud Puškinil küllalt põhjuseid elegendilise luule harrastamiseks, kirumiseks ja meelegeitetekski. Kuid Puškini sügav patriootiline usk rahva võimetesse, inimhõimuse võidusse, avarduvaisse arenguvõimalustesse on Puškini loomingule andnud sellele üldiselt iseloomuliku reipuse ja erilise puškinliku päikeselise optimismi, mis, nagu nägime, avaldub eredalt isegi surma paratamatult meenutavas mälestusluuletuses ja mida eriti Puškini puhul vaimustusega ihaletakse ja armastatakse. Tuleb rõhutada, et Puškini ideeliselt tihedas ning rahvalikus loomingus ei leidu midagi, mida saaks ühendusse viia reaktsiooniliste esteetide, «puhta kunsti» kuulujate või kodumaatute kosmopoliitide viljatute ning kahjulike taotluste ja harrastustega, kuigi on leidunud kriitikutid, kes on püüdnud seda teha.

Kui Puškini loomingut ähvardas algusest peale ebaõige ja alahindav mõistmine reaktsioonilise kriitika poolt, siis

astusid sellele kõigepealt otsustavalt ja veenvalt vastu revolutsioonilis-demokraatliku suuna esindajad — Belinski, Herzen, Tšernõševski ja Dobroljubov, kelledel on väga olulisi teeneid Puškini loominguga ajaloolises mõtestamises.

Neist määratles eriti Tšernõševski niivõrd tabavalt ja õigesti Puškini ajaloolist osa, et tema hinnangut võime pidada kehtivaks veel tänapäevalgi. Ta ütles: «Tema kaudu valgus kirjanduslik haridus kümnetele tuhandetele inimestele — kuna enne teda oli kirjanduslikke huvisid ainult üksikuil. Tema tõstis esimesena kirjanduse rahvuslikult väärika tegevuse seisukohale, kuna enne see oli, kasutades ühe vana ajakirja tabavat pealkirja, «Meeldivaks ja kasulikuks ajaviitmiseks» kitsale diletantide ringile. Tema oli esimeseks poeediks, kes asus kogu vene publiku ees sellele kõrgele kohale, mida tuleb suurel kirjanikul omal maal endale võtta. Kogu vene kirjanduse edaspidine areng oli rajatud ja osalt rajatakse veel praegu Puškini poolt. (Н. Г. Чернышевский, к. I, lk. 290—291.) Tšernõševski naeris välja oma kaasaegsete literaatide «esteetilise vesitõve» ja vastandas neile eeskuju pakkuva Puškini loominguga, kus ta nägi «sada korda enam sisukust kui kõigil ta vastastel kokku».

Belinski, võideldes erakordse aktiivsusega ning põhjanevalt Puškini loominguga õige ning väärika mõistmise ja hindamise eest, püstitas ühtlasi esimesena küsimuse selle ülemaailmse tähtsuse kohta, kuigi ta ise ei suutnud ses suhtes veel anda täielikku, kindlat vastust. Tal oli selge, et ülemaailmset tähtsust võib omada ainult kirjanik, kes osutudes suureks rahvuslikuks ja rahvalikuks geeniuks, toob midagi uut juurde, mida seni ei olnud ja mis on oluliselt tähtis inimkonna ülemaailmses kultuurilises pärandis. Kuigi Belinski ei kahelnud, et Puškin oli, tema oma sõnade

järgi, «maailmahaarav geenius», ei olnud tema ajal veel küllalt eeldusi otsustavalt selgeks teha, mida just Puškin andis oma loominguga uut kogu inimkonnale. Seda ei ole suutnud kodanlik kirjandusteadus ka hiljem.

Prof. D. Blagoi, kes seda küsimust nõukogude kirjandusteaduse seisukohast üksikasjalisemalt käsitleb (Д. Д. Благой, «Пушкин — великий русский национальный поэт», 1947) rõhutab, et küsimuse lahendamiseks tuleb väljuda reaalsest kohast, konkreetseist ajaloolistest iseärasustest ja Puškini loomingu sisemisest tähtsusest maailmakirjanduse arengus¹. Kõigepealt tuleb arvestada seda, et Puškini arenguaeg — XIX sajandi esimene kolmandik — oli suurte kriiside ja pöörete ajajärk nii elus kui ka kirjanduses. Maailma-ajaloolises arengus esinesid sellised sündmused nagu Prantsuse revolutsioon, Napoleoni ajajärk, feodalismi krahh reas Lääne-Euroopa maades, uue kodanliku korra kindlustamine. Täis kokkupõrkeid on ka Euroopa kirjanduslik elu, mille tulemusena teostub klassitsismi ja romantismi taganemine ja vahetumine realismiga.

Tuleb konstateerida, et Peeter I järgnev vene kirjandus läbis kõik arengu põhijärgud, mille oli läbinud lääneeuroopa kirjandus, kuid silmapaistva hilinemisega. Nii näiteks hakkas vene kirjanduses euroopalikku tüüpi klassitsism kihistuma XVIII sajandi teises kolmandikus, umbes 80 aastat pärast prantsuse klassitsismi. Kuid pärast Peetrit hakkas vene ajalooline elu järjest enam järele jõudma lääneeuroopalisele. Karamzini ajal oli vahe juba silmapaistvalt vähenenud. Veel pisem oli see vahe aga Puškini loomingu varasemas perioodis.

¹ Järgnev Puškini loomingu ülemaailmse tähtsuse käsitus on kokkuvõetult refereeritud D. Blagoi mainitud teose järgi.

Esimene Puškini baironlik lõunapoeem oli kirjutatud vähem kui 10 aastat pärast Byroni «Childe Haroldi» ilmumist. Hiljem aga Puškin ei jõudnud mitte ainult järele, vaid juba ka ette Lääne-Euroopast. 1823. aastast alustab ta «Jevgeni Onegini» peatükkide kirjutamist — esimest teost, millega ta ei teostanud, Dobroljubovi sõnadega, ainult «tõelisuse avastamist» vene kirjanduses, vaid andis ka esimese tõeliselt realistliku teose XIX sajandi maailmakirjandusse. «Onegini» esimeste peatükkide ilmumine tähendab murrangut vene kirjanduse suhtumises lääne-euroopa kirjandusse, tähendab juba esikohale asumist.

Tuletagem võrdluseks meelde, et esimesed tunnustatud euroopa klassikalise realismi põhiteosed, Balzaci realistlikud romaanid ilmusid 10 aastat hiljem, 30-ndate aastate algul, kui Puškinil mitte ainult «Jevgeni Onegin» oli täiesti valmis, vaid kirjutatud olid juba ka «Krahv Nulin», «Majake Kolomnas» ja «Belkini jutustused».

Puškini kaasaegne ja hilisem kodanlik kriitika on võrrelnud sageli «Jevgeni Oneginit» Byroni «Don Juaniga», pidades esimest viimase jälgenduseks. Puškin tunnistas juba alguses, et ta on saanud «Don Juanilt» tõuke sellise žanri kasutamiseks» («kirjutan... romaani värssides... «Don Juani» taolise» — kiri P. A. Vjazemskile 4. nov. 1823), kuid tal on täielik õigus kõrvale heita teoste samastamise katsed olemuselt: «Keegi ei austa minust enam «Don Juani» (esimest 5 laulu, teisi pole lugenud), kuid selles pole midagi ühist «Oneginiga»,» — kirjutas Puškin A. A. Bestuževile 24. märtsil 1825. a., kui tal oli juba valminud kolm peatükki oma värssromaanist. «Need, kes räägivad, et Puškini poeem «Onegin» on vene loomuse «Don Juan» — märkis veerand sajandit hiljem Herzen — «ei

mõista ei Byronit ega Puškinit, ei Inglismaad ega Vene-
maad, nad otsustavad välimuse järgi.»

On tõsi, et «Don Juani» viimastes lauludes (XI—XVI), kus antakse teravalt satiiriline kujutus poeedi kaasaegselt Londonist, me näeme Byroni arenemist romantismist realismi. Kuid on selgunud, et Puškin ei tundnudki neid laule 20-ndate aastate keskpaiku, kui ta romaani valmimine oli jõudnud juba üsna kaugele, teiseks: «Don Juanis» näeme ainult ülemineku tendentse kunstilisse realismi, mis ei saanud küpseda poeedi varase surma tõttu.

«Jevgeni Onegin» aga ei väljenda ainult üleminekutendentse, vaid on lõpuleviidud uue realistliku ainekäsitluse suurepäraseks eeskujuks. Andes niiviisi euroopa kirjanduse arengus uue kvalitatiivse astme, asub Puškin euroopa kirjanduses esikohale. Ta saab oma värssromaaniga siin suurimaks «tõelisuse luule» esindajaks.

Realismi õitselelõomise eelduseks Puškini loominguks olid XVIII sajandi viimases kolmandikus vene kirjanduses arenema ja kasvama hakanud demokraatlikud tendentsid, mida esile tõstis peamiselt ajalooline võitlus rahva vabastamise eest pärisorjusest. Erilise tõuke andis Puškinile aga 1812. a. Isamaasõda, mille kangelaslikud sündmused juhtisid noort luuletajat sügava seose tunnetamisele oma rahvaga. See andis Puškini «tõelisuusluulele» reaalse aluse.

Puškin läbis kiiresti oma arengus Euroopa vaimse arengu kõik põhifaasid XVIII sajandi lõpust XIX sajandi alguseni. Ta kasvas üles peamiselt valgustusajastu filosoofiliste ideede ringis; olles eriti vaimustatud Voltaire'ist, läbis ta selle järel romantismi perioodi. See areng jäi varsti seljataha, kuid ei läinud kaotsi, vaid sadestus ja kujunes luuletajas sünteesiks. Puškin loobus juba oma loomingu algusest peale klassitsismi normatiivsest poetikast, ta aristokratis-

miharrastusest võttis aga omaks selle, mis oli klassitsismis hinnalist — mõistuse kultiveerimise ja antiikse kunsti suurte traditsioonide austamise.

Ei leidu teist uue aja kirjanikku, kes oleks suutnud oma loomingus niivõrd geniaalselt kehastada antiikse kunsti selliseid põhiväärtusi, nagu — vaatluse selgus, kompositsiooni peaaegu geomeetiline sirgjoonelisus, erakordne kunstiline taktilisus, mõõdutunne, kõikide osade harmoonia, väljenduse erakordne tihedus, lakoonilisus, lihtsus, kõige liigse puudumine — ei vähimalgi määral õõnest retoorikat ega ühtki ebavajalikku ilustust. Ja kõige sellega koos ülim meisterlikkus kujundada kõike realistlikult, anda oma «tõelisuse poeesia».

Antiikse kirjanduse igandeist aitas Puškinit üle saada baironlik romantism. See romantism oli täis vabadusejõubumust, kuulutas end vabaks klassitsistliku poeetika reegleist. Klassitsismi mõistusepärase «looduse jäljendamise» asemele püstitas see romantism esikohale inimese sisemaailma, mitte enam skemaatilise, vaid elava isiksuse. On õigusega öeldud, et see baironliku romantismi annus langes elutoova vihmana juba sureva klassitsismi viljatu kõrbe üle. See viljastas Puškini loomingut, kuigi ta sai väga kiiresti üle Byroni romantismile iseloomulikust «lootusetult egoistlikust» subjektivismist, tarvitades Puškini enese väljendust.

Tõustes niiviisi ülemaailmse kirjanduse omaaegsete parimate saavutuste ja suurima meisterlikkuse tasemele, rajas Puškin erilise vene realismi, mis erineb oluliselt lääneeuroopa realismist.

Puškinile järgnes vene kirjanduses teatavasti Gogoli, Turgenevi, Leo Tolstoi realismi valdav ning suurejooneline «kriitiline suhtumine tegelikkusse», «elu suur paljasta-

mine», «kõikide ning igasuguste maskide maharebimine». Aga selle kõrval esines vene realismis veel üks tähtis ja viljakas joon.

See on oskus mitte ainult vaadelda ja näidata reaalselt elu, vaid näha ka kaugemale, saada tuult tiibade alla. Selle joone rajajaks vene realismis on Puškin. Ühendada unistusi sügavalt tõelikkusega on Puškini realismi olulise-
maid jooni.

Lääne-euroopa kirjandushuvilisi ringe paelus ja paelub veelgi vene inimese moraalne puhtus, nagu see esineb juba XIX sajandi vene kirjanike-realistide toodangus, ning elule esitatud nõudmiste ja küsimuste kõrgus. Seegi iseloomulik joon on toodud vene kirjandusse Puškini poolt.

Kui veel jälgida Puškini mõju vene kirjanduslikku ellu üksikasjalisemalt, tuleb konstateerida, et Puškini looming oma demokraatliku temaatikaga on lähedalt seotud kõigepealt 60-ndate aastate kritiseerivate demokraatide toodanguga. Revolutsioonilis-demokraatlikku suunda 60-ndail aastail võib pidada Puškinist põlvnevaks. Seda märkides tuleb muidugi silmas pidada Lenini seisukohta: et säilitada pärand, ei tähenda veel pärandiga piirdumist. Štšedrin ja Nekrassov arendasidki edasi Puškini realismi 60-ndate aastate uutes tingimustes. Štšedrin on edasi arendanud Puškini loomingus leiduvaid kriitilise realismi jooni; Nekrassov on ajajärgu uutes tingimustes edasi arendanud Puškini luule selliseid põhiomadusi nagu rahvalikkus, ideelisus, realism, lihtsus, sündmuste ja mõtete väljenduse selgus. Nekrassov on ise tunnustanud Puškinis oma eelkäijat ning õpetajat. Kui tema luules on enam poliitilist küpsust ja ühiskondlike vahekordade teravamalt käsitlust, siis on see tingitud uue ajajärgu saabumisest, milles klassivõitlus oli hoopis teravam.

Peale Stšedrini ja Nekrassovi on aga veel Puškinit kui oma õpetajat sügavalt austanud sellised vene kirjanikud nagu Gogol (kel oli Puškiniga eriti tihe loominguline kontakt), Lermontov, Turgenev, Leo Tolstoi, Dostojevski, Gontšarov, A. Ostrovski, hilisemaist Tšehhov, Gorki, Majakovski jt.

Pühitsedes käesoleva aasta kevadel Puškini 150-ndat sünnipäeva, võivad kõik nõukogude rahvad rõõmuga konstateerida, et Puškin kui uue vene kirjanduse ja kirjandusliku keele rajaja, kui realistliku meetodi rajaja ülemaailmse tähtsusega luuleteostes, kui oma ajajärgu suur humanist ja rahva vabastuse eest võitleja, kui elurõõmu ning optimismi sisendaja — on saanud nõukogude rahvaste kõige laiematele hulkadele üldtuntuks ja armastatud kirjanikuks, kelle loomingut on populariseeritud hulgalisemate väljaannetega kui kunagi varem ja keda loeb töötav rahvas kolhoosides, lugemistubades, vabrikuis, tehaseis, koolides, meie suure kodumaa kõrvalisemais nurkadeski. Nõukogude paljurahvuselise sotsialistliku riigi vennalike rahvaste pere ühine tuline armastus Puškini loomingu vastu on selleks «kätega tehtamatuks» mälestussambaks, millest unistas suur rahvalik luuletaja, uskudes kõige pimedamal reaktsiooniajalgi õigluse, inimsuse ja vabaduse võidusse.

Artikli koostamisel on ulatuslikumalt kasutatud järgmisi teoseid:

1. Д. Д. Благой, «Пушкин — великий русский национальный поэт». Издат. «Правда», Москва, 1947.
2. А. Еголин, «Освободительные и патриотические идеи русской литературы XIX века». — «Советский писатель» 1946.
3. «Пушкин». Сборник статей под ред. проф. А. Еголина. Москва, 1941.
4. В. Г. Белинский, «О классиках русской литературы». Москва, Ленинград, 1948.
5. V. Veressajev, Aleksandr Sergejevitš Puškin. RK «Teaduslik Kirjandus» — 1948.

PUŠKINI LOOMINGUST EESTI KEELES

A. Haberman

Käesoleval aastal täitub 150 aastat vene rahva suure kirjaniku Aleksander Sergejevitš Puškini sünniaastast, kuid tema geniaalne luulelooming püsib ikka sama elavana nagu läinud sajandilgi. Nii nagu Puškini luule tema eluajal kutsus progressiivseid jõude võitlusele isevalitsuse vastu, vabaduse ja humanismi eest, nii julgustab see ka tänapäeval kogu progressiivset inimkonda võitluseks reaktsiooni vastu. Töötavad rahvad hindavad Puškinit kui vabaduslaulikut, kes süngel tsaarivalitsuse ajastul julges tõsta oma häält «Euroopa sandarmi» vastu ja kelle leegitsev luule valgustas tõrvikuna teed tulevastele põlvedele nende raugematus võitluses inimkonna vabastamise eest orjuse ahelaist.

Puškini luule on tõusnud maailmakirjanduse esiritta. Väga paljud rahvad on tema surematust loomingust osa saanud. Üksi Nõukogude Liidus on tema teoseid tõlgitud 76 rahvuse keelde. Ka eesti rahva kirjanduses on Puškini võrratu looming võitnud enesele jäädava aukoha. Käesolevas kirjutises antakse ülevaade tema teoste tõlgetest eesti keelde samas raamatus leiduva bibliograafia alusel (lk. 71).

Vene ilukirjanduse tõlkimine eesti keelde algab meie maal XIX sajandi teisel poolel, kapitalismi hoogsa arenemise perioodil tsaari-Venemaal. Ajajärku iseloomustab

kodanluse tekkimine ja selle võitlus feodalismi vastu. Tõusva kodanluse pealekäämisel viib tsaarivalitsus läbi rea kodanlike reforme, mille tulemuseks on pärisorjuse nõrgenemine. Eestimaal avaldub tollaegsete tsaarivalitsuse reformide mõju Balti feodaalse erikorra nõrgestamises nii poliitilisel, majanduslikul kui kultuurilisel alal. «Tsarismi poliitika Baltimail, hoolimata oma reaktsioonilistest eesmärkidest, aitas objektiivselt mitmeti kaasa progressiivsete elementide tekkimisele ja tugevnemisele, eeskätt eesti intelligentsi tutvumisele vene progressiivse kultuuriga.»¹

Teatavasti valitses Eestis kuni läinud sajandi 80-ndate aastateni ametlikult saksa kultuurpoliitiline orientatsioon. Saksa orientatsiooni ainuvalitsuse murdmiseks ja vene mõju tugevdamiseks Baltimail võttis tsaarivalitsus ette rea reforme, nagu vene keele kohustusliku riigikeelena sisseviimine ametiasutistesse (1882) ja koolidesse (1887), ning uuendused Tartu (tollal Jurjevi) ülikoolis, mis avaldusid teiste Venemaa linnade ja ääremaade üliõpilaste ja õppejõudude tõmbamises Tartusse ning sakslaste eemaletõrjumises ülikoolist. Seni avalikus elus domineerinud saksa keele asemele astus vene keel. Tsaarivalitsuse surveabinõud tõid kaasa ka positiivseid nähtusi. Reformide positiivseteks külgedeks olid: esiteks, eestlaste ärakiskumine saksa reaktsioonilise kultuuri mõju alt; teiseks, tutvumine vene rahva progressiivse kultuuriga, ja kolmandaks, nimekate vene teadlaste ja revolutsiooniliste üliõpilaste valgumine Eestisse, milline asjaolu tõi siinsesse läpastanud Balti-saksa õhkkonda progressiivseid mõtteid ja algatusi ning mõjus eestlaste silmaringi laiendavalt.

¹ «Eesti ajaloo periodiseerimisest», «Eesti Bolševik» 1948, nr. 17, lk. 53.

Vene keele omandamist eestlaste poolt aktiveerisid väljarändamise ja õppimise võimalused Venemaal, vene õigeusu-kiriku propaganda ja eelkõige soov pääseda baltiparunite kurnamise alt. Vene kultuuri propageerimisele aitas teadlikult kaasa progressiivne osa eesti tolleaegsest kodanlusest, eesotsas C. R. Jakobsoniga, kes taotles vabanemist Balti-saksa mõisnike majandusliku ja poliitilise surve alt. Kõik need asjaolud põhjustasid vene kirjanduse intensiivse tõlkimise eesti keelde sajandi kahes viimases aastakümnes, kusjuures Puškin oli üks esimesi tõlgitavaist autoreist.

Alljärgnevas vaatlеме Puškini loomingu tõlkimist eesti keelde järgmiste ajajärgude viisi: tsaariaegses Eestis (1879—1917), nõukogude võimu ajal Eestis (1917—1918), kodanlikus Eestis (1918—1940), Nõukogude Liidus (1917—1940) ja Nõukogude Eestis (1940—1948).

Esimeseks eestikeelseks tõlkeks Puškinist tuleb lugeda jutustust «Pealiku tütar» (Капитанская дочка), mis ilmus eri raamatuna 1879. a. J. Kõrvi tõlkes. See paeluva sisuga ajalooline jutustus Katariina II aegsest talurahva sõjast mõisnike vastu Pugatšovi juhtimisel osutus hästivalitud lugemispalaks ja leidis vastuvõtliku pinna pärisorjuse ikkes vaevelnud eestlaste seas. Kahjuks vähendab tema väärtust konarlik tõlge, mis näitab J. Kõrvi puudulikku vene keele oskust. Teksti on ka tublisti kärbitud. Kuid tolleaegse vähenõudlikkuse juures keele ja vormi suhtes ei häirinud tõlkevead kuigi palju, teos võlus oma rahvalikkuse, tõetruu kirjelduse ja mõisnikevastase sisuga.

Järgmisel aastal tõlgib Fr. Ederberg Puškini jutustuse «Dubrovski», mis ilmub 1880. a. «Eesti Postimehe Jutu-
toas». Ka selle teose sündmustik, nagu teame, on võetud pärisorjuseaegsest miljööst, kusjuures on kujutatud era-

kordse meisterlikkusega ühelt poolt metsik ja julm mõisnik Trojekurov, teiselt poolt õiglusetuse all vaevlevad talupojad. Huvitav on märkida, et tõlke algusest on ära jäetud — arvatavasti moraalseil kaalutlustel — see lõik, kus on juttu mõisa õmblustöökoja naistöölistest, keda mõisahärra pidas enese lõbustamiseks. Et «Dubrovski» oma romantilise süžee ja pärisorjuse vastu sihitud tendentsiga lugejaid paelub, tõendavad tema mitmed kordustrükkid: 1895. a. «Valguse» lisas ja 1899. a. juba eri raamatuna A. Kivi tõlkes.

Järgnevad tõlked Puškini «Belkini jutustuste» (Повести Белкина) sarjast, millest eesti keelde on tol ajal ümber pandud kõik peale «Puusärgitegija» (Гробовщик). Nii ilmus 1882. a. «Sakala Kalendris» jutt «Mõisapreili nagu talutüdruk (Барышня-крестьянка), mis käsitleb kahe noore armastuslugu nende vanemate vahelise tüli taustal. Tõlki at pole nimetatud. Oma õnneliku lõpuga ning vaheärakadumisega mõisapreili ja talutüdruku vahel oli jutt meeleldi loetavaks palaks. 1885. a. järgnes «Meelejahutajas» «Tuisk» (Метель), siis 1886 a. «Eesti Postimehes» kaks juttu: «Jaamaülevaataja» (Станционный смотритель) ja «Pauk» (Выстрел). Kõik nad meeldisid eesti lugejale oma elulähedase sisuga ja põneva faabulaga ning leidsid seetõttu korduvat avaldamist. Tähelepanu köitis eriti «Jaamaülevaataja», mille peategelaseks on väike ametnik, kes kannatab ülemuse ülekohtu all. Nende «lihtsate inimeste», «alandatute ja solvatute» esiletõstmisega algas teatavasti vene kirjanduse demokratiseerumine. Pole kahtlust, et see avaldas demokratiseerivat mõju ka eesti kirjandusele.

1884. a. avaldati «Kündjas» Ivan Kondi tõlkes Puškini draamailine jutustus «Padaemand», mille valikut põhjustasid tema iseloomustavad tüübid vene aadliühiskonnast —

tujukas, oma ümbrust terroriseeriv 82-aastane krahvinna, tema egoistlikkuse all kannatav noor kasvandik-vaenelaps ja iga hinna eest «haljale oksale» jõuda taotleb, vaesunud mõisnikuseisusest ohvitser Hermann. Teost loeti suure põnevusega ja avaldati trükkis veel teistkordseltki.

Veel tõlgiti proosa alalt «Kirdžali» (Кирджали), jutustus Bulgaaria vabadusvõitlejast (1888).

Tehti katsetusi ka Puškini draamade tõlkimisega. Nii ilmus 1880. a. «Meelejahutajas» katkend Puškini tragöödiast «Boris Godunov» (Борис Годунов). Tõlkeks on valitud stseen Leedu piiril, mis Puškinil on kirjutatud proosas ja seega tõlkijale mitte ületamatult raske polnud. Tõlkija Fr. Ederberg on ülesandega võrdlemisi hästi hakkama saanud ja eesti lugeja vaimusilmade ette kerkib mitmepalgeline tegelaste pere: mungad, kõrtsipidaja, Vale-Dmitri ja piirivahid, kelle vahel hargneb pingeline tegevus, mis viib kokkupõrkeni. Tõlkija on kirjutanud katkendi juurde sissejuhatava seletuse, mis annab lühiülevaate vene rahva ajaloost vastaval ajajärgul, et tõlget lugejale arusaadavaks teha.

«Valguse» toimetuse poolt avaldatud teadaande järgi² olevat J. Kunder terve «Boris Godunovi» värssides eesti keelde tõlkinud; see pidanud ilmuma Eesti Kirjameeste Seltsi väljaandel eri raamatuna, kuid J. Kunderi surma tõttu jäi kavatsus teostamata. Tõlkest on ilmunud vaid üks näide «Valguses» 1888. a., nimelt tõlge 5. pildist, mis sisaldab munk Pimeni kuulsa monoloogi ja tõlge 6. pildist kloostri müüri juures, kus noor munk Griška Otrepjev teeb otsuse esineda Vale-Dmitrina. Kunderi tõlke ilmumata jäämine oli kahtlemata suureks kaotuseks eesti kirjandu-

² «Valgus» 1888, nr. 1.

sele, sest nii nagu see ajalooline tragöödia kujunes realistliku ja rahvaliku draama esikteoseks Venemaal, nii oleks ta kahtlemata kiirendanud ka eesti teatri arengut realismi ja demokratismi suunas, on ju «Boris Godunovis» — esmakordselt vene kirjanduses — esile tõstetud rahvas, kelle arvamine ja poolehoid otsustavad valitsejate saatuse.

Peale katkendi «Boris Godunovist» ilmus tollal eesti keelses tõlkes kaks Puškini dramaatilist teost, kuid mitte värssides, vaid proosas. Üheks oli 1881. a. eri raamatuna välja antud «Kidsi rüütel» (Скупой рыцарь) A. Tido tõlkes «Eesti Näitemängu Biblioteegi» sarjas. Tõlkija on talitanud teosega enese heaksarvamise järgi, avaldanud selle nagu juba öeldud proosas, parandanud teksti jne. Sellele vaatamata olevat seda 3-vaatuselist näidendit mängitud hea eduga möödunud sajandi lõrupoole kaunis sageli meie asjaarmastajate lavadel, nagu väitis K. A. Hermann 1899. a. Puškini juubelil peetud kõnes.³ Teiseks dramaatiliseks teoseks oli 1885. a. G. Öie (Wulff) proosatõlkes ilmunud Puškini tragöödia «Mozart ja Salieri» (Моцарт и Сальери), milles kunstnik Salieri mürgitab kadedusest oma ametvenna Mozart'i, et saada ise tema asemel kuulsaks geeniuks. Ent Puškini seisukoht on, et geenius ja roim on kaks ühendamatut asja.

Tolleaegseil eesti tõlkijail on olnud hakkamist ja taht jõudu katsuda ka Puškini poemide tõlkimise alal. Tunnustusväärseimaks tõlkijaks tuleb siin tunnistada eesti kirjannikku Jakob Tamme. Tema tähelepanuväärseim saavutus on Puškini kahe suure poemi «Poltaava» (Полтава) ja «Vaskratsaniku» (Медный всадник) tõlkimine eesti keelde.

³ Ученые записки Императорского Юрьевского Университета, 1899.

«Poltaava» ilmus 1886. a. «Oma Maas». Tema tõlkimisega, tolle aja kohta küllaltki raske ülesandega, tuli J. Tamm üllatavalt hästi toime. Et poemi eesti lugejatele lähemale tuua, on J. Tamm varustanud selle omapoolse eessõnaga, milles ta seostab vene vägede võitu Poltaava lahingus Eestimaa vabastamisega rootslaste ikke alt, sõdade aja-järgi lõppemisega ja rahuliku ajastu algusega eestlastele. J. Tamm on hästi suutnud edasi anda Puškini poemi iseloomu ja rütmi, nagu näeme siintoodud katkendeist:

Kes kuu ja tähte valgel veel
nii süda-öösel sõidab teel?
Ja kelle hobune küll kiirul
nii virgalt jookseb stepi viirul?
Seal sõidab kasak seisuta, —
ei kasak puhkust armasta.
Ei laane sees ei lagendikul,
ei kohutaval kuristikul.
Mõök helgib tal kuu kiirte ees,
kuld kõliseb tal kukru sees;
ka hobune õõ õrnal valgel
ei komista, ei kohku jalgel.
Kuld tarvilik on käijale,
mõök rõõmustajaks mehele,
ka tubli ruun on rõõmustaja,
kuid kübarat tal rohkem vaja.
Sest kübara eest jätaks ta
küll ratsu, mõõga, raha ka,
ja annaks kübara vast ära,
kui otsas oleks elusära.
Miks peab kübart kalliks mees?
Sest et seal kaebekiri sees.
See kaebtus Kotschubei käest kanda,
Masepa peale Peetril' anda.⁴

⁴ «Poltaava», «Oma Maa» 1886, nr. 4, lk. 109.

Ja Vene vägi vaenu-ihal
 läks vastasega kokku vihal —
 Poltaava lahing sündis seal!
 Kesk suitsu, tuld, — kus tina sadu
 lööb mehi maha, kannab kadu —
 rood ikka langend roodu peal.
 Seab ennast ette ratsavägi:
 kui lendav pilv, kui liikuv mägi
 teel hukkab, tallab, hävitab
 ja murdvaid mõõku mängitab.
 Ning nõnda vabalt väge niites,
 üht ladet teise otsa liites
 raudpommid mööda sõja merd
 maad lõhuvad ja lõövad verd.
 Mees meest seal murrab, raiub, rõhub
 ja tõrjub, torgib, lõikab, lõhub...
 Seal kärin, pragin, vere-vool,
 seal surm ja põrgu igal pool.⁵

Tõsi küll, luulekujundite edasiandmine ei ole J. Tammel mitte alati õnnestunud, kuid selles on süüdi toleleagse eesti luulekeele kohmakus.

Innustunud «Poltaava» tõlkimise edust, asub J. Tamm teise pikema Puškini luuleteose, nimelt poemi «Vaskratsanik» (Медный всадник) tõlkimisele, mis ilmub «Meelajahutajas» 1887. a. Sisult on ka see poem seotud Peeter I ajastuga ja tema grandioossete uuendustega, eeskätt Peterburi linna rajamisega, mis oli ka Eestile suure tähtsusega, nagu seda õieti rõhutab J. Tamm omalt poolt poemile lisatud sissejuhatuses. Puškini «Vaskratsaniku» parimad osad, näiteks kiidulaul Peetri linna ilule, on Tammel hästi õnnestunud:

⁵ «Poltaava», «Oma Maa» 1886, nr. 4, lk. 109.

Ma armastan su auu ja ilu,
 sa Suure Peetri särav töö,
 ja sinu Neeva vete vilu,
 kell' kallast katab kivivöö,
 su iluaede raudset piiri
 ja sinu mõtterikast ööd,
 su ehaheli, koidu kiiri,
 kui toas teen ma kirjatööd...⁶

«Vaskratsanik» võitis eestlaste üldise poolehoiu ja sai kõikide tsaariaegsete eesti keele lugemike raudvaraks (vt. bibliograafiat). Peale kunstilise ilu on teos tähelepanuväärne temas arendatud mõtte poolest, et võimukandja on õigus tunda kogu ranguse ja järjekindlusega teostama neid riiklikke ülesandeid, mis tagavad rahva ja maa edu, nagu seda oli Peetri linna ehitamine, kuigi üritus võis olla vastuolus üksikisikute huvidega.

Puškini poemide õnnestunud tõlkimine J. Tamme poolt ergutas ka teisi järeletegemisele. 1889. a. ilmus naistekirjanduses «Linda» Puškini romantiline poem «Kaukaasia vang» (Кавказский пленник) J. Jänese tõlkes. Poemi seletuseks kirjutas tõlkija omalt poolt sissejuhatuse värsides, mis kõlab pühendusena eesti neidudele ja millest selgub teose tõlkimise põhjus, — Kaukaasia on eestlaste väljarändamise paik, neid seob temaga sinna ümberasunud eesti sugu.

A n n e t u s e k s.

Teil, Eesti neid, tahtsin kanda
 üht lugu kõrvu läinud a'ast;
 siin suudan Teile ette panda
 ma pilti kaugel võerast maast.
 Ja vene võimsalt iuuletajalt
 ma lainan kannelt salajalt!

⁶ «Vask Ratsanik», «Meelejahutaja» 1887, nr. 31, lk. 245.

Heal heljuv tema viisi kajalt
mind ahvateles vägevalt
neid õisi Teile näha tooma,
mis kangelane korjand sealt,
Kaukaasia orust, kalmu pealt.
Saaks lugu Teile lõbu looma
ja meele tuletama ka,
et meie veike isamaa
ka oma poegi saatnud sinna, ...
kus eluaset õnnelikku
on leidnud mõni Eesti pere;
nüüd üle stepi lagendiku
nad sagedast' meil hüidvad «tere!»⁷

Tõlkija on ära jätnud pühenduse, millega Puškin alustas poemi, samuti epiloogi, kus Puškin kirjeldab kaukaaslaste sangarlikku, kuid ebavõrdset võitlust oma vabaduse kaitseks ja nende alistumise paratamatust võidukale vene mõõgale — nähtavasti osutusid need osad tõlkijale liiga raskeks. J. Jänese tõlge ei ulatu J. Tamme tõlgete tasemeni. Keel on konarlik, väljendus ebatäpne, seetõttu jääb sisu tihti segaseks.

Eelmisest parem on sama J. Jänese poolt tõlgitud poem «Andželo» (Анджелю), mille ta avaldas «Sakala» lisas 1888. a. Poeemi sisu on küll väga kauge, pärit keskaegsest Itaaliast, kuid lugejaid võlus ta sisu kõrge ideelisus ja moraal — voores võidab, pahe ja kurjus avastatakse ning karistatakse.

Eepilistest luuletustest on veel hea ballaad «Tark Oleg» (Песня о вещем Олеге) eesti ballaadimeistri J. Bergmanni tõlkes, kuigi tõlkija ei ole täielikult kinni pidanud algteose riimist ja rütmist. Siin näitena üks katkend luuletusest:

⁷ «Kaukaasia vang», «Linda» 1889, nr. 4 ja 5, lk. 205.

Tark Oleg on tasuva tapluse teel,
kasaaride üle tal karistav meel:
et Venemaad veristand vaenune mõek,
neil oodata Olegi oda ja leek.

Truu hobuse turjal raudriiete all
vürst kihutab ees, järel maleva tal,
tee pimedast metsadest läbi neil läeb,
kui korraga vägi ja vürst imet näeb...⁸

Ballaad on voolav ja hästi päheõpitav ning leidis rohket kasutamist eesti koolilugemikes (vt. bibliograafiat).

Peale juba nimetatud suuremate luuleteoste tõlgiti läinud sajandil veel mitmeid Puškini vähemaid eepilisi luuletusi. Nimetamist väärib nende hulgas luuletus «Tondid» (Бесы). Selles on edasi antud nägemused öisest sõidust lumetuisus, mis sümboliseerivad Nikolai I reaktsiooniööd. Jakob Tamme tõlge on oma aja kohta tabav ja korralik. Samuti hea on J. Tamme tõlge romantilist laadi ja rahvaluule ainetel loodud Puškini ballaadist «Peigmees» (Жених), kus peig osutub röövlite pealikuks. Õnnestunuks võib lugeda J. Fr. Meyeri tõlget Puškini eepilisest luuletusest «Uppunud mees» (Утопленник), milles uppunu hakkab kodukäijaks teda võrkudest leidnud ja vette tagasi tõuganud talumehele. Luuletus trükiti pea kõigis eesti keele lugemikes ja oli hästi tuntud eesti koolilastele (vt. bibliograafiat). Kuna Eestis on levinud samasisuline rahvalaul, siis oletatakse, et koolilastelt on poem levinud rahva sekka ja muutunud seal rahvalauluks. J. Fr. Meyeri poolt on eesti keelde tõlgitud ka ballaad «Näkingeiu» (Русалка), üldtuntud motiiviga — näkk võlub ära vana eraku ja kisub ta vette.

⁸ «Tark Oleg», J. Bergmanni laulud, Jurjev 1901, lk. 166 jj.

Küllalt palju on tõlgitud eesti keelde Puškini lüürilisi luuletusi; nagu «Talvine õhtu» (Зимний вечер), «Talvine tee» (Зимняя дорога), «Pilv» (Туча), «Mul meeles...» (Я помню чудное мгновенье...), «Ma armastasin sind» (Я вас любил...), «Hoidjale» (Няне), «Hilised õied» (Цветы последние милей...), «Linnuke» (Птичка) jne. Kõige enam tõlgiti ja kõige tuntumad olid neist «Linnuke», «Talvine õhtu», «Hoidjale» ja «Talvine tee», milliseid kõiki on tõlkinud ka J. Tamm. «Linnukest» on koguni kaks varianti: üks, mis vastab Puškini luuletusele «Птичка» ja kõneleb lindude vabastamise kombest kevadel. Teine on poemist «Mustlased» võetud luuletus, mis räägib linnukese vabast, muretust elust. Levinud olid mõlemad, sest nad sobisid rahva toleaege melleoluga — vabadusihaga. Enamik tsaariaegsetest Puškini lüüriliste laulude tõlgetest ei paku praegusaja lugejale kunstilist naudingut. Paljud neist olid tehtud asjaarmastajate poolt, kellel oli võimata tabada ligilähedaltki geeniuse meisterlikkust. Ka andis tunda end toleaege eesti kirjandusliku keele mahajäävus. Kirjanduslike tõlgetena jäävad püsima vaid J. Tamme tõlked. Siin näitena üks tõlkekatkend luuletusest «Tondid»:

Tuiskab, sajab; öö on tume;
kuu ei paista: pilved ees;
tuimalt läbi lendva lume
tungib valgus tuisu sees.
Sõidan, sõidan, püsi pole;
kõlinal käib aisakell;
küll on tüütu, küll on kole
laial väljal, lumisel.
«Lase sõita!» — sõit ei lähe!
Hobused on väsinud.
Jälgi pole kuskil näha, —
tee on ära tuisatud...

Mis sääl teha, herra, sajab,
kuhu jõuame, kes teab...
Tont meid vistist kõrva ajab,
mööda välja ümber veab...⁹

J. Tamm on hakkama saanud ka abstraktseid teemasid käsitlevate Puškini tööde tõlkimisega nagu luuletaja kõrget kutsumust valgustavad luuletused «Prohvet» (Пророк) ja «Luuletaja» (Поэт). Siin üks näide «Prohvetist»:

Seal kostis taevast kõrgem hüüd
«Oh ärka prohvet, näe ja kuule,
käi ilmas, külva sädemeid,
mu tahtmist hüüdku sinu huule
ja sõnad läitku südameid!»¹⁰

Teised eesti tolelaegsed kirjanikud ja kultuuritegelased, kes asusid tõlkima Puškini luuletusi, ei tulnud selle ülesandega kuigi hästi toime. Nii näiteks tõlkis A. Grenzstein «Mälestussamba» (Памятник) ja «Pilve» (Туча), kuid ta tegi seda pealiskaudselt ja süvenematult, nii et tema tõlked ei oma kuigi suurt väärtust.

Tähelepanu väärivad veel tsaariaegsed Puškini muinasjuttude tõlked. Viiest Puškini muinasjutust tõlgiti tol perioodil eesti keelde kolm, nimelt: «Kalamees ja kala» (Сказка о рыбаке и рыбке), mis ilmus 1901. a. «Lastelehes» A. Ploompuu tõlkes ja 1905. a. eri raamatuna. Siis «Lumivalge luigeke, Tsaar Saltan ja Vürst Gvidon» (Сказка о царе Салтане), mille tõlkis T. Kuusik ja mis anti välja 1912. aastal illustreeritud eri raamatuna, ning lõpuks sama tõlkija poolt 1913. aastal muinasjutt «Uinu-neiu ja seitse kangelat» (Сказка о мертвой царевне и семи богатырях), mis samuti ilmus illustreeritud raamatuna.

⁹ «Tondid», «Eesti Postimehe Õhtused kõned» 1897, nr. 51, lk. 408.

¹⁰ «Oma Maa» 1889, nr. 6.

Tavaliselt on vaadatud muinasjuttudele kui apoliitilisele kirjandusele. Puškini muinasjutt on aga satiir pärisorjuskule korrale ja isevalitsusele ja sellisena ta leidis sooja vastukaja eesti lugejate seas. Vaatleme näiteks tema muinasjuttu «Kalamees ja kala». Selles on kalamehe naine — orjastaja sümbol, kes igal uuel sotsiaalse kihistuse astmel kannab selle astme valitseva klassi tüüpilisi jooni. Saades endale mõisa, muutub ta tigidaks mõisaprouaks:

Imestades vaatas mees:
naesukene trepi pääl
uhkis riidis istub säääl,
kallist nahast kasukad,
pärlid külles ripuvad,
sõrmis kuldsed sõrmused,
kaelas kallist kivist keed...
Teenrid ees ja taga tal,
kõik on valju käsu all.
Neid ta sõimab, siunab, neab,
mõnda karvupidi veab;
pole sugu tagasi,
kõik on nii kui mõisaski.¹¹

Saades kuningannaks kasvab ta meelevald veelgi:

Mis ta iial himustab,
seda kõike kohe saab.¹²

Tema võimu kindlustab sõjavägi:

Auuvahid seismas säääl,
Sõjakirved õla pääl...¹³

¹¹ «Kalamees ja kala» Puschkini järele A. Ploompuu. «Lasteleht» 1901, lk. 101 jj.

¹² «Kalamees ja kala» Puschkini järele A. Ploompuu. «Lasteleht» 1901, lk. 101 jj.

¹³ «Kalamees ja kala» Pusehkini järele A. Ploompuu. «Lasteleht» 1901, lk. 101 jj.

Kõrges seisuses ta ei taha enam tunda oma meest — lihtsat kalameest, kelle omakasupüüdmatuse on vastandatud valitseva naise ääretu despotlikkusega:

Aga naene, uhke nii,
et ei hakka silmigi
mehe poole pöörama,
ainult käsü annab ta:
«Ajage ta jäädavalt
ära minu silma alt!»
Vihaga nüüd kalameest
välja tõugati paleest.
Teenrid, vahid kurjaste
andsid talle kuklasse;
lõivad hoopa haledast',
saatsid välja väravast.¹⁴

Piiramatus valitsemishimus saab ta vastava palga oma meeletu võimuahnitsemise eest.

Ka kahes teises eesti keelde tõlgitud Puškini muinasjutus on karikeeritud valitsevate klasside esindajaid. Nii pilgatakse jutus «Uinu-neiu ja seitse kangelast» kuningannat tema edevuse, tühjuse ja upsakuse pärast, kujutades teda tige da valitsejana, kes ei pörka tagasi ligimese surmasaatmise eest oma tujude rahuldamiseks. «Lumi-valges luige keses» on välja naerdud tsaar Saltan, keda on kujutatud rumalana, oma õukonna, koka ja kangru mõju all olevana.

Mainitud muinasjuttudest on hästi tõlgitud «Kalamees ja kala»; tõlkija A. Ploompuu on algtekstist rangelt kinni pidanud. Kahe teise muinasjutu tõlkija T. Kuusik on aga oma töösse väga hooletult suhtunud ja asja lihtsustamiseks osa muinasjuttude tekstist proosasse tõlkinud. See-

¹⁴ «Kalamees ja kala» Puschkini järele A. Ploompuu. «Lasteleht» 1901, lk. 101 jj.

juures on muidugi Puškini muinasjuttude poeetilisus kaduma läinud. Ka ei ole tõlkija satiiri väljendavaid kohti küllalt ilmekalt esile tõsta suutnud. Kuid ka sellistena olid Puškini muinasjutud armastatud lektüüriks eesti noortele. «Kalamees ja kala» on hiljem mitu korda eri raamatuna välja antud.

Esitatu põhjal võime teha järgmise kokkuvõtte. Puškini teoste tõlkimine eesti keelde saavutas tsaariaegses Eestis oma kõrgpunkti ajavahemikul 1879—1900. Põhjuseks oli, nagu juba varem märgitud, tsaarivalitsuse poliitika vene orientatsiooni tugevdamiseks ja saksa orientatsiooni vähendamiseks Baltimail, millega kaasus eesti progressiivsete poliitika- ja kultuuritegelaste (C. R. Jakobsoni, J. Tamme, M. Veske, J. Kõleri jt.) teadlik vene orientatsiooni propageerimine ja progressiivse vene kultuuri tutvustamine eesti rahvale, et halvata seni domineerinud reaktsioonilist balti-saksa kultuuri mõju. Eeldused vene kirjanduse tõlkimiseks olid olemas: tolleaegse kooli vene keele tundides tutvuneti üsna põhjalikult vene kirjandusega. Oli siis loomulik, et tekkis tahtmine neid teadmisi laiematele ringidele edasi anda. Eesti keel oli sel ajal ka juba niivõrd arenenud, et võimaldas teiste rahvaste kirjanduse kunstipärase tõlkimisega katsed teha, kuigi muidugi veel juttu ei saanud olla võrdsest tasemest vanade kultuurrahvaste keelega. Ja nii näemegi, et läinud sajandi lõpul on meil tekkinud terve Puškini teoste tõlkijate plejaad. Tõlkijaiks olid nii tolleaegsed tuntud kirjanikud ja kultuuritegelased nagu J. Tamm, J. Bergmann, A. Grenzstein, J. Kõrv, A. Ploompuu, G. E. Luiga, G. Wulff, F. Ederberg, kui ka suur hulk asjaarmastajaid-algajaid. Parimaks Puškini teoste tõlkijaks oli tol ajal kahtlemata kirjanik J. Tamm, kes haruldase järjekindlusega tegeles Puškini

loomingu tõlkimisega ja saavutas sel alal tunnustatava meisterlikkuse. J. Tamme nimi jääb Puškini surematu luuleloomingu kirgliku tutvustajana alaliseks eesti kirjanduse ajalukku. Ta oskas oma aja kohta üllatavalt hästi tabada Puškini luule iseloomu ja rütmi, ta keel on voolav, kujundid poetilised ja ta tõlked «Vaskratsanik», «Poltaava», «Peigmees», «Tondid», «Talve õhtu», «Talve tee» on ka tänapäeval nauditavad, sisulise täpsuse ja mõtteselguse poolest vahest isegi paremad kui mõnedki hilisemad ainult vormitäiuslikkust taotlevad luuletõlked.

Tolleaegsete tõlkijate seast võiks parematena nimetada veel J. Bergmanni («Tark Oleg»), J. Ch. Meyerit («Uppunud mees», «Näkk»), A. Ploompuud («Muinasjutt kalamehest ja kalast»), J. Kunderit (katkend «Boris Godunovist»).

Tõlked ilmusid peamiselt ajakirjanduses — ajalehtedes ja ajakirjades, ka kogumikes, luulevalimikes ja kalendreis, mis soodustas nende laialdast levikut. Iseseisvate raamatutena on tsaarivalitsuse ajal ilmunud kuus Puškini tööd: «Pealiku tütar» (J. Kõrv, 1879), «Dubrovski» (F. Ederberg, 1899), «Kidsi rüütel» (A. Tido, 1881) ja muinasjutud: «Kalamehest ja kalast» (P. Talts, 1905), «Uinu-neiu ja seitse kangelast» (T. Kuusik, 1913) ning «Lumivalge Luigeke» (T. Kuusik, 1912).

Mis puutub tõlkimise ulatusse, siis ilmus tõlkeid igalt Puškini loomingu alalt, nii jutustusi («Pealiku tütar», «Padaemand», «Dubrovski», «Kirdžali» ja «Belkini jutustused»: «Talupreili», «Jaamaülem», «Lask», «Tuisk»), poeme («Vaskratsanik», «Poltaava», «Kaukaasia vang», «Andželo»), ballaade («Tark Oleg», «Peigmees», «Näkk», «Uppunud mees»), luuletusi («Tondid», «Luuletaja», «Mälestussammas», «Pilv», «Prohvet», «Talve õhtu», «Talve tee», «Ma armastasin sind» jne.) ja dramaatilisi

töid («Kidsi rüütel», «Mozart ja Salieri», katkendeid «Boris Godunovist»). Tõlkimata jäi Puškini peateos — romaan värssides — «Jevgeni Onegin», mis tollaegsetele tõlkijatele jõukohane polnud (mida, muide, veel tänaseni pole suudetud täielikult tõlkida). Samuti poemid «Ruslan ja Ludmilla», «Mustlased», «Bahtšisarai purskkaev» ning muidugi Puškini revolutsioonilised ja tsaarivalitsuse vastu sihitud luuletused nagu «Vabadus», «Arion», «Pistoda», «Antšar», «Tšaadajevile», «Küla» jne., mis Puškini eluajal vaid käsikirjas levisid ja veel kaua pärast luuletaja surma tsensuuri poolt keelu all olid.

Enamik Puškini teoseid oli tol ajal siiski tõlgitud ja muutus eesti rahva kirjanduslikuks raudvaraks, mida ikka jälle uuesti tõlgiti ja levitati. Nii on ajavahemikus 1880—1900 korduvalt ajakirjanduses ilmunud jutustused «Dubrovski» — 2 korda, «Padaemand» — 2 korda, «Talupreili» — 3 korda, «Tuisk» — 4 korda; luuletus «Linnuke» — 6 korda, ja sama pealkirjaga luuletus poemist «Mustlased» — 7 korda, «Talve õhtu» — 5 korda, «Talvine tee» — 4 korda, «Tondid» — 2 korda, «Pilv» — 2 korda, «Mälestussammas» — 2 korda jne. Peale selle sisaldasid tollaegsed eestikeelsed koolilugemikud katkendeid Puškini kahést suuremast poemist «Vaskratsanik» ja «Poltaava» ning täielikke tõlkeid tema vähematest töödest: «Tark Oleg», «Uppunud mees», «Tondid», «Näkk»; luuletusi «Talve õhtu», «Talvine tee», «Linnuke» jne.

Nagu näeme, oli suur osa Puškini loomingust läinud sajandi lõpuks saanud üldtuntuks nii eesti vanadele kui noortele. Et sel asjaolul oli suur tähtsus eesti kultuuriajaloo, pole kahtlust. Suure kirjaniku progressiivne looming mõjus positiivselt rahva, eriti noorsoo kasvatusel, õpetades armastama kõike ideelist ja vihkama kõike reaktsioo-

nilist, tagasikiskuvat, eriti aga isevalitsuse režiimi. Puškini looming mõjus viljastavalt eesti algupärase kirjanduse arengule tema realistlikkuse ja demokraatlikkuse suunas. Tema loomingu esteetilised väärtused avardasid eesti lugejaskonna kunstilist meelt.

XX sajandi esimestel aastakümnetel tuleb Puškini tõlkimisele meie maal seisak. Osalt oli see tingitud vene keele oskuse levikust, mis tegi tõlkimise vähem vajalikuks — juba algkoolis õpiti Puškinit algkeeles. Osalt oli siin põhjuseks pärast 1905. a. saabunud reaktsioon, mis kirjanduse osas avaldus ärapöördumises suurtest klassikutest ja sattumises kaasaegsete dekadentlike kirjanduse voolude mõju alla. See tagasimineku süveneb veelgi kodanliku Eesti perioodil, aastail 1918—1940.

Eesti kodanlus, nagu teame, suhtus vaenulikult vene kultuuri saavutustesse. Eesti kodanlikud natsionalistid, seisdes eesti kodanluse ja Lääne-Euroopa imperialistide teenistuses, püüdsid eesti rahvast eemal hoida mitte ainult revolutsioonilisest nõukogude kirjandusest, vaid ka vene klassikute progressiivsest loomingust. Kodanliku Eesti reaktsiooniline hariduspoliitika lülis välja vene keele kõigist üldhariduslikest koolidest peaaegu kogu kodanlikuks ajaks ja «puhastas» koolilugemikud vene ilukirjandusest. Kirjanduse sissevedu Nõukogude Venest piirati ja asendati nii ideoloogilistel kui ärilistel kaalutlustel Lääne-Euroopa manduva kultuuri toodetega, kõiksugu alaväärtuslike seiklus-, armu- ja kriminaalromaanidega. Tagajärjeks oli, et eestlased 1940. aastaks olid jõudnud samasse olukorda, milles olid nende vanaisad 70 aastat tagasi — eesti noorsugu ei teadnud midagi oma suurima naabri, vene rahva rikkalikust väimuvarast või omas sellest nõukogudevastase propaganda tõttu koguni väära ettekujutuse. Huvi vene kirjan-

duse vastu elavnes kodanliku aja lõpupoole, mil fašistliku Saksamaa üha kasvav agressiivsus ühelt poolt ja EK(b)P laienev selgitustöö rahvahulkades teiselt poolt avasid progressiivsete ja selgemate peadega eestlaste silmad valitseva kliki tegelikele taotlustele ja sundisid neid ära pöörduma reaktsioonilisest läänest ning suunama oma huvi Nõukogude Liidu vastu, kelle hiigelsaavutused ei võinud enam kellegi ees saladuseks jääda, vaatamata kodanluse püüetele neid saavutusi laimata.

Tõsi küll, kodanluse äärmise diktatuuri tõttu sai see huvi end ainult õige tagasihoidlikult avaldada, väljendudes eeskätt vene klassikalise kirjanduse tõlkimises. Nii avaldati eesti ajakirjanduses 1937. aastal seoses Puškini 100-aastase surmapäeva tähistamisega rida Puškini luuletusi (J. Semperi jt. tõlkes). Samal puhul ilmus trükist eelmisel aastal (1936. a.) valimik Puškini luulet B. Alveri ja teiste tõlkes pealkirja all «Valik luulet». Väljaspool seda tähtpäeva ilmus aga Puškini loomingut üpris vähe ja juhuslikult: 1924. a. keeleuuendaja-formalist Joh. Aavik andis välja Puškini jutustuse «Padaemand» «Hirmu ja õuduse juttude» sarjas, et tema varal oma veidrusi keeleuuenduse alal propageerida, ning 1931. a. ilmus A. Kur-lentsi tõlkes kirjastuse «Loodus» noorsookirjanduse sarjas Puškini jutustus «Kapteni tütar». Teised väljaanded, nagu muinasjutt «Lumivalge luigeke» (1920) ja «Kalamees ja kala» (1933) ning kodanluse diktatuuri algaastail koolilugemikes avaldatud «Tark Oleg» ja «Tondid» on kordustrükid tsaariaegsetest väljaannetest. Nii et kodanliku Eesti aegne Puškini teoste tõlkimine piirdub peamiselt eespool nimetatud raamatuga «Kapteni tütar» ja koguteosega «Valik luulet», millele lisanduvad vaid üksikud proosa- ja luuletõlked eesti kirjanduses 1937. a. Puškini 100-aastase

surmapäeva puhul (vt. bibliograafiat). Asugem nende kahe suurema väljaande vaatlusele.

«Kapteni tütar» on korralik ja enam-vähem täielik tõlge Puškini algteosest. Ta annab meile ettekujutuse Puškini suurest jutustamise talendist. Teatavasti ühinesid selle teose kirjutamisel Puškini ühes isikus nii suur kunstnik kui teadlane-uuriija. Ajaloolise arhiivmaterjali põhjal lõi Puškin Pugatšovi tõetruu kuju ilma idealiseeringuta, ta karmis tõelikkuses. Temas on näidatud vene karakterile tüüpilisi jooni, nagu vabaduse armastus, uljus, halastamatus vaenlase suhtes, armastus vaeste vastu, sirgjoonelisus (tema deviisiks on: «nuhelda, siis nuhelda, armu, siis armu»)¹⁵, vaba kotka loomus («parem kui kolmsada aastat raipest elada, on kord värskest verest söönuks saada; aga siis tulgu, mis jumal annab!» ütleb Pugatšov oma mõistukõnes)¹⁶. Tänapäeval seda 112 a. tagasi ilmunud jutustust lugedes paneb imestama Puškini terav pilk ja õige taip klassivastuoludest, mida tõendab näiteks jutustuses toodud episood kolmest võllas rippuvast tsaariarmee poolt ülespoodud mehest, kelleks on tšuvašš, vabrikutööline ja pärisori-talupoeg.¹⁷ Puškin on juba siis õieti näinud tõusvaid revolutsioonilisi jõude — töölisi, talupoegi, vähemusrahvaid. Tõlkes on episoodi retušeeritud — vabrikutöölist pole nimetatud.

Tähelepanu väärivad «Kapteni tütres» veel iga peatüki sissejuhatavad laulud ja motod. Eriti tabavalt on Puškin valinud VII peatüki sissejuhatava vene rahvalaulu, mis iseloomustab talupoegade õiglusetut olukorda pärisorjuseliku korra ajal:

¹⁵ A. Puškin, Kapteni tütar, Tartu 1931, lk. 154.

¹⁶ A. Puškin, Kapteni tütar, Tartu 1931, lk. 147.

¹⁷ A. Puškin, Kapteni tütar, Tartu 1931, lk. 168.

Ah sa peake, sa mu peakene,
rühkisid mu peake teenida
aastat kolmkümmend ja kolm hoolega.
Ah! Ei tasu saanud mu peakene,
ei rõõmu ega kasu sootumaks,
ei ka tasuks lahket sõnakest,
samuti ka mitte kõrget au;
ainus tasu, mis sai peakene,
oli kaks kõrget sambakest,
vahtrapuust ristpalk vahepeal
ja siidist silmus kõlkumas seal.¹⁸

Pole kahtlust, et «Kapteni tütar» oma progressiivse sisuga oli väärtuslikuks lisapalaks meie noorsookirjandusele.

Eesti Kirjanduse Seltsi väljaandel «Maailmakirjanduse» tõlkeseeria esimese numbrina 1936. a. ilmunud «Valik luulet» on üsna ulatuslik tõlge Puškini luuleloomingust. Ta sisaldab nii Puškini lüürikat, eepikat kui ka draamat. Valikus peegeldub selgesti tolle aja tendentslikkus: on piiratud armastus- ja looduslüürikaga, noorusaja mälestusi ja meeleolusid kajastavate lühemate luuletustega, millele lisanduvad veel poeedi suhtumist oma kõrgesse kutsealasse valgustavad laulud nagu «Prohvet», «Poeet», «Pööbel», «Luuletajale», «Exegi monumentum» jt. Välja on jäänud Puškini ühiskondlikku suhtumist peegeldav luule, tema revolutsioonilised, tsaarivalitsuse ja aadliühiskonna vastu sihitud laulud («Vabadus», «Pistoda», «Küla», «Arion», «Tšaadajevile» jne.) ja tema pilkeluuletused kaasaegsete suurnike Araktšejevi, Vorontsovi, tsaar Aleksander I jt. pihta.

Eepikast on tõlgitud küll poem «Vaskratsanik» ja katkendeid Puškini värssromaanist «Jevgeni Onegin», kuid

¹⁸ A. Puškin, Kapteni tütar, Tartu 1931, lk. 92.

välja on jäetud poem «Poltaava», mis käsitab Vene tsaari Peeter I võitu Rootsi kuninga Karl XII üle, s. t. Rootsi allajäämist Venemaale. Draama alalt on tõlkimata jäetud «Boris Godunov», milles Puškin on rõhutanud rahva arvamise tähtsust riiklikus elus.

Nagu näeme, on luulevalimikust välja jäänud kõige progressiivsem ja revolutsioonilisem osa Puškini loomingust, millist fakti ei saa kuidagi juhuslikuks pidada, vaid mis on seletatav kodanliku kultuurpoliitika tendentslikkusega kõige progressiivse ja revolutsioonilise suhtes. Luulevalimiku koostas ja enamiku temast tõlkis kodanlik kirjanduse teoreetik-formalist Ants Oras, kes asus «kunst kunsti pärast» positsioonil ja oli tuntud esteeditseja ning ekstravagantse välise vormi kultiveerija. Tema tõlgitud luuletused kubisevad ultramoodsatest sõnadest ja väljenditest, mis on täiesti võõrad Puškini kujundite suursugusele lihtsusele ning tema mõtteselgusele. Tihti on raske tõlkija poolt kokkukuhjatud moodsate sõnade rägastikus kätte leida Puškini mõtet. Sellele lisandub Puškini luule mõttelise sisu ja tundetooni otsene moonutamine, nii et originaaltõkst sageli muutub kuni tundmatuseni. Siin üks sellekohane näide luuletusest «Merele» (К морю):

Üht kaljut, kuhu kuulsus kummus,
üht suure hiilge ahervart,(?!)
kus kustus mälestuste lummus:
sää! suikus surres Bonaparte.

Säält leidis rahu vaevat võimur...
Ent vaevalt sulgus võimsa kirst,
kui tuiskas eest ta hingehõimur, (?!)
me unistuste kiirgav vürst.¹⁹

¹⁹ A. Puškin, Valik luulet, Tartu 1936.

Одна скала, гробница славы...
Там погружались в хладный сон
Воспоминанья величавы:
Там угасал Наполеон.

Там он почил среди мучений...
И вслед за ним, как бури шум,
Другой от нас умчался гений,
Другой властитель наших дум.

Puškini lüüriliste luuletuste õrnad ja tagasihoidlikud tun-
detoonid on orginaalitsev tõlkija asendanud kriiskavatega,
nagu näeme allpool toodud katkendeist:

Too imeviiv on hinge vajund,
mil ilmusid kui ilmutus,
oo nägemus, liig kiirelt hajund,
oo puhta ilu geenius!

Kui vali saatus lootust keelas,
kui raskus pää, kui süngus kulm,
siis meenus hääl, nii hell ja meelas,
ja õrna ilme hurmav ulm...²⁰

(A. P. Kernile.)

Я помню чудное мгновенье:
Передо мной явилась ты,
Как мимолетное виденье,
Как гений чистой красоты.

В томленьях грусти безнадежной,
В тревогах шумной суеты
Звучал мне долго голос нежный,
И снились милые черты...

(К. А. П. Керн.)

²⁰ A. Puškin, Valik luulet, Tartu 1936.

Et luuletuse sisu riimile ohvriks tuuakse, on tavaline nähe. Üks sellekohane lühinäide «Jevgeni Oneginist», kelle nimi tõlkija-kosmopoliidi A. Orase poolt on moonutatud euroopalikuks «Eugen Onegin»-iks:

Ning kõikjal tummus, kõikjal suige; Все было тихо: лишь ночные
veel ainult öövaht ja ta huige.²¹ Перекликались часовые.

Välise efekti ja riimi tagaajamisel on moonutatud paljude Puškini luuletuste sisu; näiteks:

Briljantse maali rikub juhmilt barbaarne kunstnik, pintsel peos; pea vahib raamist vastu tuhmilt ja maitsetult ta enda teos. ²²	Художник-варвар кистью сонной Картину гения чернит И свой рисунок беззаконный Над ней бессмысленно чертит.
(Uuestisünd.)	(Возрождение.)

Täiesti võltsitud on Puškini luuletus «Exegi monumetum». Originaalis öeldakse, et püstitatud samba juurde ei rohtu iialgi rahva teed ja et see monument on kõrgem kui tsaarile püstitatud mälestussammas. Tõlkes leiame aga järgmist:

Ma samba püstitin, ent ebamaise samba,
mis kerkib hoogsamalt kui pööbli päälekipp (?!)
ning pakku kindlamalt lööb rünnud aega hamba
kui Aleksandri samba tipp.²³

Я памятник себе воздвиг нерукотворный,
к нему не зарастет народная тропа,
вознесся выше он главою непокорной
Александрійского столпа.

²¹ A. Puškin, Valik luulet, Tartu 1936.

²² A. Puškin, Valik luulet, Tartu 1936.

²³ A. Puškin, Valik luulet, Tartu 1936.

Tõlkes on sõna «rahvas» asendatud halvustavalt «pööbliga» (millise termini all Puškin mõtles tagurlikku ja harimatut «kõrgemat seltskonda») ja Puškin ise on täiesti alusetult vastandatud rahvaga. Sama luuletuse teises stroofis häirib luulekujutluste monumentaalsust liig kerge, ebakohane riim «tiibleb — viibleb», kolmandas stroofis on Puškini «Soome» tehtud «süngeks Soomeks» jne.

Need on vaid üksikud näited Puškini moonutamisest, millest luulevalimik otse kubiseb. Samasugust moonutamist ilmutab ka luulevalimiku sissejuhatuses A. Orase antud ülevaade Puškini elust ja loomingust. Selles räägitakse Puškini «tugevast usutundest», surnuks vaikides tema ägedalt usuvastast poemi «Gabrieliad»; öeldakse teda tundnud olevat «kurja ja pahe hüpnootiseerivat veetlust», ilma seda ütlust kuidagi põhjendamata; väidetakse koguni, et mõnes tema palas «leidub kõik olulisem, mida hiljem arendas vene sümbolism!» Tüüpilise kriitiku-kosmopoliidina kõneleb A. Oras igal sammul lääne-euroopa kirjanduse mõjust Puškinile, jättes rõhutamata tema loomingu nii ilmse rahvalikkuse ja tugeva omapära.

Ent kodanliku arvustuse enamik võttis tõlketeose vastu suure kiidulauluga. Mõni nimetas osa tõlkeid koguni paremateks originaalidest(!)²⁴, paljud imetlesid tõlkijate «virtuooslikkust ja tühjendamatu leksikoni, mis üllatab niisuguste tabavate uusmoodustistega, mida ei leidu veel üheski sõnastikus»²⁵, sõnaga, suhtusid asjasse niisama vastutustundetult nagu tõlkijagi. Alles neli aastat hiljem, juunipöörde eel 1940. a. julges J. Kärner tõlget teravalt

²⁴ H. Pauksoni arvustus «Päevalehe» lisas «Kunst ja Kirjandus» nr. 18, 1936.

²⁵ E. Raudsepa arvustus «Eesti Kirjanduses» 1936, nr. 6.

kritiseerida ja nimetas seda näiteks, kuidas Puškinit mitte ei tohi tõlkida.²⁶

Formalisti A. Orase tõlgetes asetleidnud edvistamine sõnadega viib kahtlemata alla luulevalimiku tõlketaseme. Vormi ja rütmi liigsel rõhutamisel on kaduma läinud Puškini tunde- ja mõttesisu. Sellest tulebki, et kuigi tõlked on ilusti riimitud, on neis ometi väga vähe Puškinit.

Kuid valimikus leidub ka häid tõlkeid, nagu B. Alveri tõlge poemist «Vaskratsanik» ja P. Viidingu tõlge draamaatilisest stseenist «Mozart ja Salieri». Mõlemad on püüdnud võimalikult täpselt tõlgendada Puškini mõtteid ja jälgendada tema luulekujundite iseloomu ning see on neil ka suurel määral õnnestunud, eriti B. Alveril, kes oma tõlke stiililt ja mõttelaadilt seisab Puškinile kõige lähemal.

Puudustele vaatamata tuleb koguteost ometi hinnata kui teatud tegurit kultuuriliste sidemete uuendamisel eesti ja vene rahva vahel. Ka antud ulatuses ja kujul suurendas Puškini luuleloomingu oma demokraatlikkusega progressiivse kultuuri rinnet vastukaaluks reaktsioonilisele fašistlikule kultuurile.

Kodanlikus ajakirjanduses avaldatud Puškini luuletustest tuleb märkida tema 100. surmapäevaks 1937. a. «Loomingus» J. Semperi tõlkes ilmunud luuletusi: «On talv; mis teha maal? ...», «Kaja» ja «Nõuanne» ning muinasjutu katkendit «Tsaar Nikita», mida võib lugeda õnnestunuiks, välja arvatud «Kaja». Sisult huvitavad on veel samal juubeliaastal «Postimehes» ilmunud 2 luuletust. Esimene neist on värsivormis kiri «Jazõkovile», kes oli Puškini sõber

²⁶ J. Kärner, Moonutatud Puškin, «Varamu» 1940, nr. 5.

ja elas Tartus ning külastas vahel poeti tema maapaos Mihhailovskojes. Puškin tahtis ka teda Tartus külastada, kuid oli «aheldet»:

Ma oleks Tartu teele ammu
läind koidikul; mu raske sau
viiks sõbra künnisele sammu,
kus ootab muretus ning au.
Sealt taanduks jälle elurõõmus,
mind paeluks vabaolu taust,
seal õnne rüüpaks igas sõõmus
ja jälle uneleksin aust.
Ent mornilt mängleb muutlik saatus,
mu jaoks on keelat iga hõim,
ja minu osaks määrat — maatus,
vaid puhub võikalt ainuvõim!
Ei aima uinudes, kus ärkan,
maapagulane aheldet...²⁷

Teine luuletus «Lukulluse paranemise puhul» on Puškini satiir omaaegsele haridusministrile Uvarovile, kes «kui värsket laipa himuv kaaren» ootas kannatamatult oma haige sugulase krahv Šeremetjevi surma ja pitseeris isegi juba ta varanduse. Krahv tervenese aga ja Puškin kirjeldas seda juhtumit luuletuses, varjates sisu antiikse luule kattega, et mööda hiilida tsensuurist. Selle eest tuli tal kogeda ministri tagakiusamist kogu eluaja. Kahjuks on selle huvitava luuletuse tõlge konarlik ja ei oma kunstilist väärtust.

Puškini värssromaani «Jevgeni Onegin» osaline tõlge ilmus kodanliku korra alguspäevil, 1926. aastal «Säde-metes» pealkirjaga «Tatjana». Ta on aga madala kvaliteediga ja ei vääri pikemat peatumist ta juures. Ajakirjan-

²⁷ A. Puškin «Jazōkovile», «Postimees» 1937.

duslikust tõlketasemest ei tõuse kõrgemale ka 1937. a. «Põhja kodus» Joh. Niinase tõlkes ilmunud Puškini lühijutt «Lask» «Belkini jutustuste» sarjast.

Nagu näeme, ei olnud kodanlikul ajal Puškini geniaalse loomingu tutvustamine eesti rahvale selline, nagu ta oleks võinud olla. Peamiseks põhjuseks oli kodanlike natsionalistide tendentslik suhtumine kõigesse, mis tuli idast ja oli ühenduses vene rahvaga ning tema revolutsioonilisusega.

Alles nõukogude kord purustas kõik takistused Puškini surematute teoste tutvustamisel eesti rahvale tema loomingu täies ulatuses. Juba enne 1940. aasta ajaloolist juunipööret asusid Leningradis elavad eesti kirjanikud — kuigi nende arv suur ei olnud — Puškini teoste tõlkimisele eesti keelde, et neid toimetada Eestisse, kus neid pool-salaja nõukogudemeelsete isikute kaudu tutvustati ja levitati. Peatun siin vaid tähtsamail Puškini teostel, mis sel teel eesti lugejani jõudsid. Esimeses järjekorras tuleks nimetada tõlget Puškini luuletusest «Küla» (1937), milles poet annab sünge, kuid tõetruu pildi pärisorjuse ikkes vaevlevast vene küllast. Siinkohal näitena üks katkend:

Kuid hirmus mõte hinge tumestades tärkab:

kus aasad õitsvad, ilutsevad mäed,
sääli inimkonna sõber²⁸ kurvalt kõikjal märkab, —
veel võimul pimeduse hukutavad väed.

Ja hukatuseks inimsoole
siin härra jõhkrusel ei ole piiri ees:
ta vitsaõigusel on põllumehe hoole
ning aja, vara, vaeva ainus peremees —
ei pisaraid näe, hoigeid kuule tema.
Ja lahja orjapoeg, kel küürul piitsaplaks,

²⁸ Puškin mõtles siin dekabriste.

ning omanikuks armutult julm mõisasaks, —
peab võõral väljal lohisema.

O, suudaks südameid mu sõna liigutada!
Miks leegitsedes loidab asjatumalt rind
ja saatus tulikeeleta on jätnud mind?
Kas näha saan, o sõbrad, lõppu kurnamisel,
mil orjapõlve kaotada käseb tsaar?
Kas üle kodumaa kord kiirgel imelisel
lööb priiuskoidul sätendama taevakaar?²⁹

Luuletus on kirjutatud 1819. a. juulis, mil Puškin oli kahekümne aastane. Kuna luuletuse teravik pärisorjusliku korra vastu oli sihitud, siis ei saanud ta trükis ilmuda, vaid levis käsikirjas. Dekabristid kasutasid seda luuletust oma ideede propageerimiseks. Häirivalt mõjub selles muidu nii revolutsioonilises laulus lause «mil orjapõlve kaotada käseb tsaar?» Puškin laskis end siin mõjutada tsaarivalitsuse 1819. aasta reformidest. Mustandites esineb teine variant: «mil kaob orjapõli ja kaob tsaar?» Esimest korda ilmus luuletus trükis 1870. aastal, pärast pärisorjuse kaotamist.

«Exegi monumentum», milles Puškin teeb kokkuvõtte oma elutööst, on leidnud ikka jälle ja jälle tõlkimist. Leningradi ajakirjas «Kommunismi teel» avaldatud tõlge (1937. a.) on üks paremaid ennesõjaaegseid, millel osaliselt baseerub hilisem J. Kärneri tõlge.

Proosatõlgete alal on mainimisväärt realistlik lühijutt «Kirstutegija», mis ilmus Oktoobrirevolutsiooni 20-nda aasta kalendris (Leningrad 1937). Ta kuulub «Belkini jutustuste» sarja; sisuks on pildike käsitöölise elust, mis jutu kirjutamise ajal oli ebatavaline aine kirjanduses.

Leningradi kirjanikud valisid tõlkimiseks enamikus neid

²⁹ A. S. Puschkin, «Küla», «Kommunismi teel» 1937, nr. 3, lk. 36.

Puškini teoseid, kus avaldub tema protest pärisorjusliku korra ja rõhumise vastu, nagu «Küla», «Kirdžali», «Dubrovski» jne. «Dubrovski» ilmus eri raamatuna 1937. a. Välismaatöölise Kirjastusühisuse väljaandes (Moskva-Leningrad) tiraažiga 2500 eksemplari. Tõlge on tehtud prof. D. Blagoi poolt redigeeritud venekeelse originaali järgi, millist redaktsiooni peetakse parimaks ja täielikemaks. Raamat saadeti nõukogude poolehoidjatele ja ka suuremate raamatukogudele Eestis, kes seda levitasid ja tema kaudu vene progressiivset kirjandust laiemalt tutvustasid.

Kaunimaks Puškini teoste seni ilmunud väljaandeks eesti keeles on kahtlemata 1937. aastal NSV Liidus Ed. Pälli toimetusel ilmunud «Muinasjutud» (A. Puschkin, Muinasjutud. Välismaatöölise Kirjastusühisus NSV Liidus. Moskva-Leningrad. 1937.). Väljaannet võib nimetada peaaegu luksuslikuks: ta on suurekaustaline, trükitud väga heal paberil ja illustreeritud värviliste piltidega kuulsate Palehhi meistrite poolt. Raamat sisaldab kõik Puškini muinasjutud: Muinasjutt tsaar Saltanist, Muinasjutt papist ja tema sulasest Baldaast, Muinasjutt surnud keisritütrest ja seitsmest vägimehest, Muinasjutt kalamehest ja kalakesest ning Muinasjutt kuldsest kukest. Enamiku neist on tõlkinud F. Kotta. Tõlked on üsna õnnestunud; tõlkijad on osanud tabada Puškini muinasjuttude rahvalikkust, kujundite lopsakust, väljenduste värskust, peent satiiri niivõrd, kuivõrd Puškini muinasjuttude omapärane poeetilisus üldse jäljendatav on. Nagu juba eespool märgitud, on Puškin oma muinasjuttudes edasi andnud vene rahva kujutlusi elust ja sotsiaalsetest vahekordadest; neis esinevad kujud vastavad rahva kõlbluse mõistetele. Papp on rumal ja arg kirikuteener, nagu näeme muinasjutus «Papp ja tema sulane Baldaa»:

Elas korra papp,
kellel aru oli napp...

kuid kes samal ajal on ihne ja ahne. Tsaar on enesega rahulolev rumal valitseja («Muinasjutt kuldsest kukest»), tsaarina — tühine kokott («Muinasjutt surnud keisritürest ja seitsmest vägimehest»), mõisaproua on tige vanaeit, orjuse sümbol («Kalamees ja kalake») jne. Neile on vastandatud humaansed kujud — taibukas ja julge sulane Baldaa, lahke ja töökas tsaaritütar-vaenelaps, kaastundlik orjatar Tšernjavka jne.

Puškin võttis oma muinasjuttude kujud küll rahvasuust, kuid andis neile kaasaegse koloriidi. Tema kujud on tüübid tolleaegsest aadliühiskonnast, neile on antud sotsiaalne mõte. Puškin viis rahvajuttudes leiduva opositsioonilise meeoleolu inetu ja alatu tegelikkuse vastu loogilise lõpuni ja kunstilise täiuseni. Tsaarivalitsus taipas väga hästi Puškini muinasjuttude sotsiaalset tagamõtet ja tsensuur kärpis halastamatult need kohad, kus leidis satiiri isevalitsuse vastu. Muinasjutte «Kuldkukeke» ja «Papp ja tema sulane Baldaa» ei lubanud tsaarivalitsus aga üldse Puškini elu ajal välja anda; viimane ilmus esimest korda alles pärast tema surma, kusjuures papi kuju asendati kaupmehega.

Nõukogude ühiskonnas on Puškini muinasjutud saanud armastatud lastelektüüriks. Neid tuleks ka Nõukogude Eestis tänapäeval enam populariseerida.

Esimeseks nõukogude võimu ajal Eesti pinnal ilmunud tõlkeks Puškinist on 1917. aastal detsembris Tallinnas enamlaste ajakirjas «Tapper» Heino Sõmera tõlkes avaldatud katkend tragöödiast «Boris Godunov» pealkirjaga: «Kuidas tsaariks saadi», milles kogeme, kuidas avantüristmunk Grigori teise munga ässitusel otsustab esineda tsaarevits Dmitrina.

Esimesel nõukogude aastal Eestis 1940—1941 ilmus juba terve rida Puškini tõlkeid: «Eleegia» ja «Stroofe» J. Kärneri tõlkes «Loomingus»; «Vang» ja «Lapsepõlve mälestusi» koolilugemikes, katkendeid «Vaskratsanikust» ja «Kapteni tütrest» jne. Samal aastal ilmus esimest korda eesti keeles Puškini satiiriline usuvastane poem «Gabrielliaad», mis avaldati «Ateistis». Selles naeruvääristab Puškin müüti Kristuse sündimisest ja jumalusest üldse. Poem oli tsaari-Venemaal keelatud ja levis vaid käsikirjas: trükis ilmus ta alles Nõukogude Venemaal.

Pärast Suurt Isamaasõda muutub Puškini tõlkimine Eestis üksikute asjaarmastajate eriharrastusest, nagu ta seda oli kodanlikul ajal, riiklikuks ülesandeks. Puškin tõuseb meie kirjanduses auväärsele järjele, talle eraldatakse eesti kooliõpikutes tähtis koht, me leiame tema teoseid kõigis eesti kirjandusloo lugemikes. Eriti suurt tähelepanu on osutanud Puškinile B. Sööt ja J. Väinaste nende poolt koostatud lugemikes. Puškini loomingu tõlkimine usaldatakse vaid tunnustatud tõlkijatele-kirjanikele, nagu seda on J. Kärner, B. Alver, Fr. Tuglas, F. Kotta, A. Sang. Tõlkimine ei sünni enam stiihiliselt, vaid sihikindlalt: esijoones on asunud tõlkima Puškini tähtsamaid teoseid nagu tema romaani värssides «Jevgeni Onegin», poemi «Poltaava», tema revolutsioonilisi luuletusi jne. Nõukogude-aegseid tõlkeid iseloomustab püüd tabada nii Puškini loomingu sisulist olu kui ka tema vormilist omapära, ning tuleb rõõmustavalt konstateerida, et selle sihi saavutamine on nõukogude tõlkijail õnnestunud, millest allpool mõningad näited.

J. K ä r n e r on eduga tõlkinud 3 esimest peatükki Puškini peateosest «Jevgeni Onegin», milles Puškin annab tõetruu ja laiahaardelise pildi vene aadliseltskonna elust XIX sa-

jandi esimesel veerandil, mis produtseeris «tarbetuid inimesi» nagu teose peategelane Jevgeni Onegin, kes on andekas ja taibukas, kuid kes ei suuda väljapääsu leida teda ümbritsevast umbsest õhkkonnast ja nārbub selles. Toome siin tolleaja «kuldse nooruse» tüüpilist esindajat iseloomustava katke J. Kārneri tõlkes:

Nüüd vaba oli mu Jevgeni,
kui dandy kandis riideid peeni,
moe viimse järgi põetud juus —
tal maailm avanes, mis uus.
Võis avalduda prantsuskeeles
ja kirjutada adusalt;
masurkat tantsis ladusalt,
ja vabalt kummardas. Mis meeles
teil veel? Ilm otsustas, et ta
on tark ja väga armas ka.

.
Tal oli anne — õnne pant —
nii sundimatult jutu juures
just kõike riivata muu seas,
tark asjatundja nägu peas,
vait olla vaidlemises suures
ja siis, et daamel lõbusam,
järsk pahvatada epigramm.

.
Pea tal tunded olid lahtund
ja seltskond kārav tüüdand tend,
ka iluduste vastu jahtund
ta igapäevne mõttelend;
kes truudust kurjalt käsitasid
ja sõbrad sõprust väsisid,
sest alati ei saanud ta
ju valada šampanjaga
strassburgi pirukat, beaf-steaki,
ei meenund sõna terav, peen,
kui pead tal piinas õel migreen:

nii, kuigi logard, kes täis leeki,
ta lõpuks tüdis elust sest
ja mõõkadest ja kuulidest.
See tõi, mille põhjust meeles
meil pole olnud otsida,
mis spliiniks hüütud ingliskeeles,
kuid lihtsalt venelik handraa,
see teda vähehaaval valdas;
ta, jumal tänatud, küll maldas,
et maha end ei lasknud veel,
kuid elu jaoks tal jahtus meel.³⁰

Nagu näeme, on tõlge ligilähedane Puškini luulelaadile. Ebaõnnestunud on vaid sõna «нобеса» tõlkimine «logardina», mis ei vasta «нобеса» mõistele ja annab vale definitsiooni Onegini kohta.

Näitena Puškini looduslüürikast siinkohal katkend tema luuletusest «Merele» J. Kärneri tõlkes:

Jää jumalaga, vaba meri!
Veel viimast korda minu ees
sa rullid laineid tuulte peri
ja hiilgad uhke ilu sees.

Kui sõbra kaebus kurblik-püha,
kui tema viimne kutsehüüd,
su müha nukker, kutsuv müha
mu lahkumisel kostab hüüd.

Mu hinge ihaldatav raja!
Kui tihti sinu randadel
küll uitsin, vaikne unistaja,
ma palavaimast ihast hell.

³⁰ B. Sõöt ja J. Väinaste, Kirjanduslooline lugemik, VIII—IX klassile, Tallinn 1948, lk. 188 jj.

Kuis armastas su laulvat voogu,
su sügaviku koha meel,
su vaikust videviku eel
ja isemeelset tõusuhoogu!³²

Paremini kui ühelgi teisel tõlkijal on J. Kärneril õnnestunud Puškini «Mälestussamba» eestindamine, millest toome siin kaks esimest salmi:

Ma samba püstitin, mis pole tehtud käega;
ta juurde iialgi ei rohtu rahva tee;
ning tõuseb kõrgemale vääramatu väega
kui Aleksandri sammast see.

Ei! tervelt ma ei kao! Hing elab üle haua
ja pääseb kõdumast mu lüüral leekival —
mu kuulsus püsima jääb ilmas senikaua,
kui on poeete päikse all.³³

Betti Alver on lisaks varem tõlgitud Puškini poemile «Vaskratsanik» eestindanud poemi «Poltaava», mille meisterlik tõlge annab tunnistust tema suurenevast sisseelamisest Puškini luuleloomingusse ja selle omapära süvenevast tajumisest. Mõlemad poemid ilmusid 1948. a. eri raamatuna pealkirja all: «Kaks poemi». Siin näide Poltaava lahingu tõlkest:

Uus koidukuma idas lõkkab.
Kuid laial legendikul rõkkab
ju kahurite kõuehäääl.
Õhk täis on kiiri, aga hallid
ja puna-lillad suitsupallid
neid summutavad siin ja sääl.

³² B. Sööt ja J. Väinaste, Kirjanduslooline lugemik VIII—IX klassile, Tallinn 1948, lk. 175 jj.

³³ B. Sööt ja J. Väinaste, Kirjanduslooline lugemik VIII—IX klassile, Tallinn 1948, lk. 185.

Reas kitsamaks jääb meeste vahe,
lööb võsust vastu kuuliraha.
Raudkülmalt tulemöllu seas,
kus leekiv suitsujuga keerleb,
õhk vilistab ja pomme veerleb,
on täägid lāngakile reas.

Nüüd nagu lõõmatuli loidab
ja mürtsub kogu sõjaliin,
kuid elu ilmselt juba koidab
me vägedele säääl ja siin.³⁴

Puškini luule korraliku tõlkijana on näidanud end ka August Sang, kelle tõlkes eesti koolilugemikes on ilmunud 3 Puškini luuletust. Esiteks «Arion», milles Puškin kujutab end kreeka muinasloo lauliku Arionina, kes pääses tormis hukkunud laevalt (s. t. dekabristide saatusest) ja jätkab nüüd üksi endiste hümnide laulmist. Tõlkes pole A. Sang õieti edasi andnud vaid üht detaili: et Arion jätkab «endiste hümnide» laulmist, s. t. et Puškin pole oma suhtumist dekabristide ülestõususesse muutnud. A. Sang on siin eksikombel tõlkinud: «ja oma laule laulan nüüd».

Teiseks A. Sanga poolt tõlgitud luuletuseks on «Siberisse», mis Puškin luuletas sunnitööl olevaile dekabristidele ja milles ta väljendab sügavat austust nende revolutsioonilise teo vastu ning kindlat veendumust, et «kord kallis tund on ukse ees», mil langeb orjus ja saabub vabadus:

Te, kes te ägand ikke all,
ei kannä enam orjalõõga.

³⁴ A. S. Puškin, Kaks poeemi, Tallinn 1948, lk. 66, 67.

Teid priius ootab vāraval
ja vennad ulatavad mōōga.³⁵

Kolmandaks luuletuseks on «Kaja», milles Puškin väljendab oma suhtumist luuletaja kutsesse — see peab olema elu igakūlgne kajastamine:

Kas mūrab mōirgeist metsapōu,
kas hūiab sarv, kas kōmab kōu,
vōi neitsi laulust helab ōu,
kuid ūkski hōik
ei jää sul märkamata, kaja,
sa kordad kōik.
Sa äikse hūidu kuuled säält
ja marude ja lainte hāält
ja karjalapsi vainu pāält,
neid kordad siis.
Niisama on ju, luuletaja,
ka sinu viis.³⁶

Ревет ли зверь в лесу глухом,
трубит ли рог, гремит ли гром,
поет ли дева за холмом, —
на всякий звук
свой отклик в воздухе пустом
родишь ты вдруг.
Ты внимлешь грохоту громов
и гласу бури и валов,
и крику сельских пастухов, —
и шлешь ответ;
тебе ж нет отзыва... Таков
и ты, поэт!

Huvitav on märkida, et «Kaja» tõlkimine pole täiesti õnnestunud ei A. Sangal ega varem J. Semperil (1937), kelle tõlgel on järgmine:

Kas kuuldu mōirgeid kiskja tōu,
kas luikab sarv vōi kumab kōu
vōi rōkkab neu-laulust ōu, —
su hing see paik,
kus vastu kajab loodusjōu
ūkskōik mis kaik.
Sa kōigile, mis tormihoos
vōi kōues tajud, vetevōos
vōi karjapoisi lutuloos,
kui lajatus.

³⁵ B. Sōöt ja J. Vāinaste, Kirjanduslooline lugemik VIII—IX klassesile, Tallinn 1948, lk. 180.

³⁶ B. Sōöt ja J. Vāinaste, Kirjanduslooline lugemik VIII—IX klassesile, Tallinn 1948, lk. 179.

Kuid sul, poeet, su enda loos
on — kajatus.³⁷

J. Semper jätab poeedi võrdlemata kajaga. A. Sang jätab tõlkimata Puškini väite, et poeet nagu kajagi ei leia enesele vastukaja. Puškini luule on nii mõttetihe ja seejuures ilma ühegi liigse sõnata, et tema tõlkimine nõuab tõesti suurt meisterlikkust.

Felix Kotta on katsetanud Puškini kõige revolutsioonilisemate luuletuste tõlkimisega: temalt on ilmunud koolilugemikes katkendid oodist «Vabadus» ja luuletus «Tšaadajevile». Esimene neist on suunatud hirmuvalitsete vastu, nagu näitavad siin esitatud esimene ja viimane salm:

Türannid, värisege nüüd,
teid tõstnud muutlik saatushari.
Kuid teie, julgust! — kajab hüüd.
te tõuske, langend orjakari.

.
Oo, valitsejad! Seadus vaid
on kutsunud teid valitsema.
Te rahvast kõrgemal, kuid tema
teab seadusi veel kõrgemaid.³⁸

Teine on pühendatud Puškini sõbrale lütseumi ajast, revolutsioonilisele ohvitserile Tšaadajevile, keda tsaar Nikolai I tema terava kriitika pärast isevalitsusliku korra vastu las kis tunnistada nõdrameelseks. Tõlge on järgmine:

Au petteuim, noor arm ja lootus
ei kõitnud kaua meie meelt,
see nagu ulm on kadund sootuks
ja nagu udu haihtund teelt.

³⁷ «Looming» 1937, nr. 2.

³⁸ B. Sõöt ja J. Väinaste, Kirjanduslooline lugemik VIII—IX klassile, Tallinn 1948, lk. 156.

Kuid südames veel soove loidab,
ja saatusliku võimu kand
me usku pole kõigutand,
et isamaale õnn veel koidab.
Me püha vabaduse hetke
nii ootame kõik hardunult,
kuis ootab nooruk armunud,
mil astub armsam tema ette.
Ja kuni endas kanname
me au ja vabaduse loitu,
me isamaale anname
kõik hinge paleuseks hoitu.³⁹

Luuletus lõpeb ennustuslike sõnadega:

Mu sõber, usu, tõuseb ta,
kord vabadusepäike hele,
mil virgub unest Venemaa
ja vägivalla rusudele
me nimed raiub särama.³⁹

Lisaks neile mainituile on rida F. Kotta poolt tõlgitud Puškini luuletusi avaldatud 1948. a. eesti keeles ilmunud V. Veressajevi raamatus «Aleksandr Sergejevitš Puškin». Osa neist on Puškini luuletuste täielikud tõlked, osa aga katkendid. Enamik tõlkeist on õnnestunud ja annab meile ülevaatliku läbilõike Puškini mitmepalgelisest loomingust. Seal leiame eelkõige katkendeid tema revolutsioonilistest lauludest «Vabadus», «Pistoda», «Tšaadajevile», «Küla», «Läkitus Siberisse», milledes kajastub Puškini lepitamatu viha tsaarivalitsuse ja pärisorjuse vastu ning tema veendumus vabaduse võidusse tulevikus. Siin katkend luuletusest «Pistoda»:

³⁹ B. Sööt ja J. Väinaste, Kirjanduslooline lugemik VIII—IX klassile, Tallinn 1948, lk. 179 ja 180.

Kus vaikib Zeusi kōu ja seadusmōök ei raiu,
Seal külvab needusi su tahe jäik,
End peidad trooni võimu varju,
Sind katab pidusiidi läik.

Ent nagu pōrguleek ja taevanool
Tumm tera roimarile kõikjalt helgib vastu,
See hirmutult ei luba astu'
Ta jalga kuskil pool.

Ja kõikjalt leiab teda ootamatu hoop:
Maalt, merelt, matkalt, templist, kus ei aimust paha;
Ka saja salaluku taha
Ta koju, sāngi huku toob.⁴⁰

Luuletus levis ārakirjades üle kogu Venemaa ja omandas tohutu agitatsioonivõime dekabristide ülestõusu ettevalmistamisel.

Hea on ka tõlkekatkend luuletusest «Napoleon», mis käsitleb Moskva põlemist 1812. aastal kui vene rahva suurt patriootilist tegu vaenlase võitmiseks.

Su meel ei aimand vene leegi
Suurmeelsust, unistasid vast,
Et taas meist rahu palub keegi,
Kuid hilja mõistsid venelast...

Ürgõiguste eest sõjakäike
Taas määra, võimas Venemaal!
Sa tuhmu, Austerlitz'i päike,
Suur Moskva, tulemereks saa!
On ajad kunagised läbi!
Meil Moskvat ülistagu hüüd!
Kao, meie üürikene häbi!
Vaid sõda on me leping nüüd!⁴¹

⁴⁰ V. Veressajev, Aleksandr Sergejevitš Puškin, Tartu 1948, lk. 57.

⁴¹ V. Veressajev, Aleksandr Sergejevitš Puškin, Tartu 1948, lk. 16, 17.

Edasi leiame samas raamatus rea tõlkekatkendeid Puškini looduslüürikast («Sügis», «Talve õhtu», «Merele», «Kustunud on päevavalgus»), nooruspõlve mälestusi kajastavatest luuletustest («Kaaslastele», «Hoidjale», «Mälestused Tsarskoje Seloost»), epigrammidest (M. S. Vorontsoville jt.), lühikatkendeid «Jevgeni Oneginist» jne. F. Kotta tõlgete tugevaks küljeks on see, et ta püüab neis võimalikult täpselt kinni pidada Puškini luule mõttesisust, tehes ennem kontsessioone riimi ja rütmi suhtes kui mõtteselguse osas.

Peale luuletuste on F. Kotta tõlkes eesti keele lugemikes ilmunud tema poolt juba varem tõlgitud «Muinasjutt surnud tsaaritarist ja seitsmest vägilasest», kuid uues ja tunduvalt paremas redaktsioonis.

Proosa alalt on Puškinit viimasel ajal vähe eestindatud: koolilugemikes leiame vaid katkendeid tema pikematest jutustustest «Dubrovski» ja «Kapteni tütar» ning lühijutu «Jaamaülem» Fr. T u g l a s e meisterlikus tõlkes.

Kuigi Suurele Isamaasõjale järgnenud rahuliku perioodi lühisuse tõttu ei ole suudetud seni veel Puškini loomingut ulatuslikumalt tõlkida, siis näitab see töö ometi pidevat laienemise ja süvenemise tendentsi ning töötab Puškini 150. sünniaastapäevaks eriti hoogustuda.

Puškin on olnud meie kirjanduslikus elus armastatuid vene kirjanikke. Ta oli üks esimesi, kelle loominguga alustati vene klassikalise kirjanduse tutvustamist eesti rahvale möödunud sajandil ja kelle teoste tõlkimine oli esmajärguliseks harrastuseks paljudele eesti kirjanduse ja kultuuri tegelastele. Kahtlemata on tutvumine tema loominguga oluliselt kaasa aidanud realistliku meetodi rakendamiseks meie algupärasel kirjanduses. Puškini luulest on eeskujuga võtnud rida meie paremaid luuletajaid: Jakob Tamm, Jaan Kärner,

Juhan Sütiste, Betti Alver jt. Puškinit on meil alati austatud ja meeles peetud, ka kodanlikul surveajastul. Nõukogude Eesti rahvas nõuab aga üha suuremat osasaamist Puškinist, kelle luulelooming jääb igavesti püsima maailmakirjanduse kaunima aardena. On tõeks saanud Puškini sõnad:

Ja armastatuks jään veel kauaks rahvastelle,
et lüüral äratust ma headuselle toond,
et julmal ajastul ma laulnud priiuselle
ja tröösti langenuile loond.⁴²

⁴² Exegi monumentum. J. Kärneri tõlge.

PUŠKINI EESTI KEELES ILMUNUD TÖÖDE BIBLIOGRAAFIA

H. Laidvee

Käesoleva bibliograafia avaldamise eesmärgiks on anda ülevaadet suure vene kirjaniku A. S. Puškini loomingust, mis on ilmunud eesti keeles, ja tutvustada sellega meie kirjandushuvilisi ning innustada neid tema loomingu veelgi suuremale tundmaõppimisele ja tõlkimisele.

Bibliograafia koostamisel on läbi töötatud ajavahemikus 1870.—1948. a. ilmunud eestikeelne trükitoodang, milles võis leida Puškini töid. Arvestatud on ka endisi bibliograafiaid Puškini tööde tõlgete kohta, millest on trüki ilmunud A. Херман, «Пушкин в эстонской литературе». (Оттиск из «Ученых Записок Императорского Юрьевского Университета» 1899 г.) Юрьев, 1899. 4 стр. ja Эрнст Нурм, «Пушкин в эстонских переводах», ilmunud ajalehes «Последняя Известия» (Tln.) 8. VI 1924, nr. 147 juurde kuulavas erilis as lk. 27—28.

Peale selle on kasutatud veel Eesti NSV Riikliku Avaliku Raamatukogu bibliograafilist kartoteeki «Vene kirjandus eesti keeles 1906—1917» ja Eesti NSV TA Riikliku Kirjandusmuuseumi samanimelist bibliograafiat a. 1870—1905 ja 1918—1940. Kuna eespool nimetatud bibliograa-

fiates esines mõningaid lünki läbivaadatud allikate osas, siis töötati täiendavalt läbi tsaariaegses ja kodanlikus Eestis ilmunud eestikeelsed koguteosed, albumid, kalendrid, lugemikud, deklamatsioonide kogud, laulikud, luuletuste kogud jne., ning kodanlikust ajast ajalehed: «Päevaleht», «Vaba Maa», «Rahva Sõna», «Postimees», «Sakala» ja «Põhja Kodu».

Esmakordselt töötati läbi Nõukogude Liidus ilmunud eestikeelne kirjandus perioodist 1917—1940 selles osas, mis oli kättesaadav.

Täielikult vaadati läbi Nõukogude Eesti trükitoodang 1940.—1948. a.

Nimetatud töö tulemusena kogutud bibliograafiline materjal on süstematiseeritud Puškini teoste tõlgete ilmumisperioodide järgi: I — Tsaariaegses Eestis 1879—1917, II — Nõukogude võimu ajal Eestis 1917—1918, III — Kodanlikus Eestis 1918—1940, IV — Nõukogude Liidus 1917—1940 ja V — Nõukogude Eestis 1940—1948. Iga ilmumisperioodi ulatuses on materjal jaotatud järgmiselt: 1. — valitud tööd, 2. — eri teosed ja 3. — üksikud tööd ja nende katkendid raamatuis, ajakirjades ning ajalehtedes. Viimatinimetatud grupid jagunevad omakorda veel lüürikaks, eepikaks ja draamaks. Kuna eepika alla on koondatud poemid, ballaadid, jutustused, romaanid ja muinasjutud, siis on eri žanridesse kuuluvate tööde pealkirju vajaduse korral täiendatud vormiannotatsiooniga.

Tööde järjestus on kõikides gruppides alfabeetiline ja sama töö kordumisel kronoloogiline. Mõnel korral on nimetatud põhimõttest kõrvale kaldutud, et mitte väikeste erinevustega pealkirjastatud korduvaid töid üksteisest eraldada ja kronoloogiliselt segi paisata. Kui aga samade tööde tõlgete pealkirjad esinevad hoopis erinevais variat-

sioonides, siis on nad paigutatud alfabeedi järgi. Sama töö erinevad pealkirjad antakse bibliograafilise kirje märkuste osas.

Sulgude kasutamisel rakendatakse trükitehnilistel põhjustel nurk- ja ümarsulge. Nurksulgudesse on asetatud need bibliograafilise kirje lisaandmed, mis on saadud bibliografeeritavast teosest, kuid formuleeritud omalt poolt, või mis on võetud teatmeteoseist. Bibliografeeritavast teosest saadud ja muutmata kujul kasutatud lisaandmed on asetatud ümarsulgudesse. Samuti on pandud alati ümarsulgudesse ülapealkiri. Ümarsulge on kasutatud ka sel juhul, kui bibliografeeritavas pealkirjas esinesid ümarsulud.

Raamatuist tehtud analüütilise kirje puhul tarvitatakse bibliograafilises aadressis raamatu autori või selle puudumisel pealkirja ees lühendit rmt-s = raamatus. Muud bibliograafias kasutatud lühendid on kooskõlas Eesti NSV Raamatukroonikas 1947. aastal avaldatud lühenditega.

Peale eesti keelde tõlgitud Puškini tööde bibliograafia on koostatud veel Puškini elu ja loomingut käsitlevate artiklite bibliograafia, mis sisaldab 282 nimetust ja mille kasutamine on võimaldatud uurijaile Riiklikus Kirjandusmuuseumis kohapeal.

I. TSAARIAEGSES EESTIS ILMUNUD PUŠKINI TÖÖD 1879—1917.

1. Eri teosed.

Dubrovski, A. S. Puschkin'i uudisjutt. [Tlk.] A[lfred] Kivi. Rakvere, Erna, 1899. 71 lk. 2000 eks.
Kidsi rüütel. Näitemäng kolmes vaatuses, Vene keelest.

A. Puschkini järele ümbertõlkinud A[ndres] Tido. Trt., Schnakenburg, 1881. 20 lk. (Eesti näitemängu biblioteek nr. 4.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Ihnus rüütel».

Lumivalge luigeke, Tsaar Saltan ja Vürst Gvidon. A. S. Puschkini järele eestistatud muinasjutt lastele. 14 pildiga. [Tlk.] T[imotheus] Kuusik. Tln., «Teadus», 1912. 45 lk. 3000 eks.

Muinasjutt kalamehest ja kalast. Pushkini järele Venekeelest P[eeter] Talts. Tln., Tallinna Kubermangu Karskuse Kuratorium, 1905. 15 lk. 1000 eks.

Ilmunud ka pealkirjaga «Muinaslugu kalamehest ja kalast» ja «Kalamees ja kala».

1 Pealiku tütar. Kasakate mässamisest Katarina II valitsuse ajal aastal 1773. Aleksander Pushkini jutustamine. Venekeelest ümber pannud Jakob Kõrv. Trt., Schnakenburg, 1879. 100 lk. (Eesti kirja-vara nr. 7.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Kapteni tütar».

Uinu-neiu ja seitse kangelast. A. S. Puschkini järele eestistatud muinasjutt. 12 pildiga. [Tlk.] T[imotheus] Kuusik. Tln., Tln. Kooliõp. Vastast.-abiandm. Selts, 1913. 31 lk. (Laste jutud nr. 7.) 3000 eks.

Ilmunud ka pealkirjaga «Muinasjutt surnud tsaaritarist ja seitsmest vägilasest» ja «Jutt surnud keisritütrest ja seitsmest vägimehest».

2. Üksikud tööd ja nende katkendid raamatuis, ajakirjades ning ajalehtedes.

a. L ü ü r i k a.

• Asjata. A. S. Puschkini järele. H. Käger. — Sakala lisa 1899, nr. 37, lk. 291.

- Elegia. Poëmast «Кавказ». A. Puschkinijärele. P. Kangur. — Postimehe lõbu-lisa 1892, lk. 292.
Algtekst pealkirjata. Luuletuse algsõnad:
«Я пережил свои желанья, . . .»
- Elu-sõit. A. Pushkini järele Hermann Annila [ps. = Hermann Niggol]. — Postimees 15. II 1897, nr. 38, lk. 2.
Ilmunud ka pealkirjaga «Elu-vanker».
- Elusõit. Pushkini järele H. Annila [ps. = Hermann Niggol]. — Eesti Postimehe «Õhtused kõned» 1897, nr. 30, lk. 240.
- Elu-vanker. (A. Puschkin'i järele.) G. Õiis [ps. = Gustav Vulff]. — Meelejahutaja 1885, nr. 33, lk. 205. — Rmt-s: [Kunder, J.] Meelejahutaja laulik. Trt., 1888, lk. 36.
- Esimene armastus. Puschkini jär[gi] V. Grünstamm. — Tallinna Teataja lisa «Külaline» 1910, nr. 27, lk. 210.
- Ex ungue leonem. Puschkini järele G[eorg] E[duard] Luiga. — Sakala lisa 1894, nr. 43, lk. 342.
- Hilised õied. Puschkini j[ärgi] H[endrik] Narusberg. — Postimees 16. VII 1894, nr. 154, lk. 2. (Jutunurk.)
Ilmunud ka pealkirjaga «Viimsed lilled».
- Hobune. Venekeelest: E[rnst] Kitzberg. — Virmaline 24. VI 1889, nr. 25, lk. 3.
- Hoidjale. A. S. Pushkini järele Jakob Tamm. — Postimees 26. V 1899, nr. 113, lk. 1.
- Ingel. (Ангел.) Pushkini järele Lennula [ps.]. — Valguse lisaleht 1891, nr. 10, lk. 80.
- Ingel. A. S. Puschkini järele Jakob Tamm. — Linda 1899, nr. 34, lk. 556.
- Ju otsas kõik . . . (A. S. Puschkini järele.) H. Käger. — Sakala lisa 1899, nr. 35/36, lk. 283.
- Kaduv sõprus. A. S. Puschkini järele. — mpm — [ps. =

- = Mihkel Kampmaa]. — Meelejahutaja 1887, nr. 36, lk. 286. (Möttemõlgutused ja sõnasõlmimised.)
- Kui sind elu . . . (Puschkini järele.) J. Salu. — Sakala lisa 1900, nr. 26, lk. 206.
- Kutse lahkunule. (Pushkin'i järele.) H. Saaresild. — Sakala lisa 1899, nr. 7, lk. 53.
- Lahkumine. (Pildi juure 2025 lehek.) Puschkini järele V. Grünstamm. — Olevik 1897, nr. 50, lk. 2033.
- Laulik. Puschkini järele. G[eorg] E[duard] Luiga. — Virulase lisa 1888, nr. 8, lk. 126—127.
- Laulikule. A. Pushkini järele. — Rmt-s: Luiga, G. E. Laulud. Trt., 1888, lk. 8.
- Ilmunud ka pealkirjaga «Luuletajale».
- Linnuke. A. S. Pushkini järele J[akob] Tamm. — Meelejahutaja 1887, nr. 41, lk. 325. (Möttemõlgutused ja sõnasõlmimised.)
- Linnuke. [Tlk. Jakob Tamm.] — Rmt-s: Tamm, J. Ärganud hääled. Luuletanud Jakob Tamm. 1. anne. Trt., 1892, lk. 78.
- Linnuke. A. Puschkini j[ärgi] H. Annila [ps. = Hermann Niggol]. — Postimees 21. VI 1902, nr. 134, lk. 2.
- Linnuke. Puschkini järele H. Annila [ps. = Hermann Niggol]. — Postimees 28. IV 1904, nr. 94, lk. 2; 11. V, nr. 104, lk. 2.
- Luuletaja. A. S. Puschkini laul, ümberpannud Jakob Tamm. — Oma Maa 1889, nr. 6, lk. 384. (Luuletaja.)
- Ilmunud ka pealkirjaga «Poeet».
- Luuletaja. Puschkini järele vabalt St. — Laulu ja mängu leht 1894, nr. 7, lk. 56.
- Maa ja meri. (Puschkini järele.) H. Käger. — Sakala lisa 1899, nr. 51, lk. 410.

Ma armastasin sind! Puschkini järele O[tto] G[rossschmidt]. — Postimees 6. IX 1893, nr. 197, lk. 2. — Rmt-s: Grossschmidt, O. Veike lille kimbuke. 1. Jurjev, 1895, lk. 19.

Ma mõtlen. — Virulase lisa 1887, nr. 4, lk. 61.

Ilmunud ka pealkirjaga «Mõtted».

Mul meeles ... (A. Puschkini järele.) G. Ois [ps. = Gustav Vulff]. — Postimees 23. II 1891, nr. 23, lk. 2. (Jutunurk.)

Mõrsja unenägu. Pushkini järele [Rudolf Hansson]. — Rmt-s: Hansson, R. R. Hanssoni Tõde ja luule. Laulud. 1. kogu. Viljandi, 1900, lk. 11—13.

Ilmunud ka pealkirjaga «Pruudi unenägu».

Mälestussammas. A[do] Grenzsteini tõlge. — Olevik 1899, nr. 22, lk. 505.

Ilmunud ka pealkirjaga «Exegi monumentum» ja «Ma samba püstitin, ...»

Mälestuse sammas. (A. S. Puschkin'i järele.) Elly Põllulill [ps.]. — Sakala lisa 1900, nr. 48, lk. 382.

Mõtted. Pushkini järel J. Fr. Meyer. — Linda 1899, nr. 22, lk. 359.

Ilmunud ka pealkirjaga «Ma mõtlen».

Mööda läheb. Pushkini järele Arthur Saat. — Eesti Postimehe «Õhtused kõned» 1903, nr. 21, lk. 264.

Näki neiu. Vabalt A. Puschkin'i järele. R[udolf] Hanson. — Valguse lisaleht, 1890, nr. 13, lk. 104.

Ilmunud ka pealkirjaga «Näkk».

Näkk. Pushkini järele J. Fr. Meyer. — Eesti Postimehe lisa 1895, lk. 412.

Nüüd aga jälle ... (Puschkini järele.) H. Käger. — Sakala lisa 1899, nr. 48, lk. 380.

- Pilv. A. Puschkini järele — rgn. — Olevik 1895, nr. 23,
 lk. 544.
- Pilv. A[do] Grenzsteini tõlge. — Olevik 1899, nr. 21,
 lk. 481.
- Pilve. A. Pushkini j[ärgi]. — Rmt-s: Saat, A. Öhtused
 tuled. Luuletused (1905—1908). Tln., 1908, lk. 130.
- Prohvet. A. S. Puschkini laul, ümberpannud Jakob Tamm. —
 Oma Maa 1889, nr. 6, lk. 383. (Luuletaja.)
- Pruudi unenägu. (Puschkini järele.) R[udolf] Hänsson. —
 Sakala lisa 1897, nr. 8, lk. 61.
 Ilmunud ka pealkirjaga «Mörsja unenägu».
- Romans. Puschkini järele H[ans] Turp. — Uus Aeg 17. VIII
 1900, nr. 65, lk. 2. (Mõndasugust.)
- Talismann. Puschkini järele J[aan] Leppik. — Oleviku lisa
 1889, nr. 17, lk. 265.
- Talismann. (Puschkin'i järele [Jaan Leppik].) — Rmt-s:
 Leppik, J. Eestistatud laulud. 3. jagu. Viljandi, 1897,
 lk. 25.
- Talve tee. (Pushkini järel Vene keelest.) J. R. — Rmt-s:
 Tartu Täht-raamat ehk Kalender 1889 aasta jauks, ...
 РЕВЕЛЬ, [1888], lk. 50.
- Taline tee. A. Puschkin[!]ni j[ärgi Hendrik] Narusberg. —
 Postimees 4. II 1893, nr. 28, lk. 2.
- Talvine tee. A. S. Puschkini järele. F[erdinand] Frei-
 mann. — Postimees 25. VI 1896, nr. 136, lk. 1.
- Taline tee. A. S. Puschkini järele J[akob] Tamm. — Eesti
 Postimehe «Öhtused kõned» 1897, nr. 3, lk. 24.
- Talve-õhtu. Pushkin'i järele J[aan] Leppik. — Meele-
 jahutaja 1887, nr. 7, lk. 54. (Mõttemõlgutused ja sõna-
 sõlmimised.)
- Talve õhtu. (Pushkin'i järele [Jaan Leppik].) — Rmt-s:

- Leppik, J. Eestistatud laulud. 2. jagu. Viljandi, 1889, lk. 31—32.
- Talve õhtu. Pushkini järele C. Kuusik. — Valguse lisaleht 1889, nr. 23, lk. 184.
- Talve õhtu. A. S. Puschkini järele O[tto] O. M[ägi]. — Virmaline 6. II 1890, nr. 6, lk. 3.
- Taline õhtu. — Olevik 1890, nr. 5, lk. 271. (Keelekool.)
- Talvine õhtu. Puschkini järele J. Kivisaar. — Olevik 1890, nr. 48, lk. 1152—1153. (Neiule ja peiule.)
- x Talve õhtu. A. S. Puschkin'i järele Jakob Tamm. — Postimees 28. III 1897, nr. 72, lk. 2.
- Teekäigu kaebtused. A. Puschkini järele. M[ihkel] N[eumann]. — Postimees 21. VIII 1892, nr. 185, lk. 2.
- Ilmunud ka pealkirjaga «Reisikaebed».
- Tondid. A. Puschkin'i järele — rgn. — Olevik 1895, nr. 14, lk. 332.
- Tondid. A. S. Pushkini järele Jakob Tamm. — Eesti Postimehe «Õhtused kõned» 1897, nr. 51, lk. 408.
- Tondid. (Ilulugemise jaoks.) A. S. Pushkini järele Jakob Tamm. — Rmt-s: Grünfeldt, P. Naljakõned ja naljalaulud. Tln., 1898, lk. 58—59.
- x Uppunud mees. A. S. Puschkini järele. J. Fr. Meyer. — Postimees 8. XI 1896, nr. 245, lk. 3.
- Uppunud mees. (Puschkini järele) J. Fr. Meyer. — Rmt-s: Kampmann, M. Kooli lugemiseraamat. 1. jagu. 4. täiend. tr. Tln., 1910, lk. 255—256; 2. jagu. 6. täiend. tr. Tln., 1916, lk. 229—230.
- Vanamees. Puschkini järele H. Annila [ps. = Hermann Niggol]. — Linda 1896, nr. 15, lk. 231.
- Vang. A. Puschkini j[ärgi]. — Rmt-s: Saat, A. Arthur Saat'i Luuletused. Tln., 1905, lk. 53.
- Viimsed lilled. (A. Puschkin'i järele.) Vene keelest G. Öiis

[ps. = Gustav Vulff]. — Postimehe lisaleht 31. V 1886, nr. 23, lk. 4.

Ilmunud ka pealkirjaga «Hilised õied».

Õöpik. Pushkini järele J. Fr. Meyer. — Linda 1899, nr. 26, lk. 426.

b. E e p i k a.

Andshelo. [Poeem.] Vene luuletaja A. Pushkini järele Jakob Jänes. — Sakala lisa 1888, nr. 6, lk. 1; nr. 7, lk. 1; nr. 8, lk. 1.

Dubrovski. [Jutustus.] Pushkini järele Vene keelest: F[riedrich] Ederberg. — Eesti Postimees 18. VI 1880, nr. 25, lk. (107)—108; 26. VI, nr. 26, lk. (111); 2. VII, nr. 27, lk. (115)—116; 9. VII, nr. 28, lk. (119)—120; 16. VII, nr. 29, lk. (123)—124; 23. VII, nr. 30, lk. (127); 30. VII, nr. 31, lk. (131). (Jututuba.)

Дубровский. — Dubrovski. Повесть. — Uudisjutt. — Valguse lisaleht 1895, nr. 1, lk. 16; nr. 2, lk. 24; nr. 3, lk. 32; nr. 5, lk. 48; nr. 6, lk. 56; nr. 8, lk. 72; nr. 10, lk. 88; nr. 12, lk. 104; nr. 14, lk. 120; nr. 19, lk. 160; nr. 20, lk. 168; nr. 22, lk. 184; nr. 24, lk. 200; nr. 26, lk. 216; nr. 30, lk. 248; nr. 34, lk. 280; nr. 48, lk. 392; nr. 49, lk. 400; nr. 50, lk. 408; nr. 51, lk. 416; nr. 52, lk. 424; 1896, nr. 1, lk. 8; nr. 2, lk. 16; nr. 13, lk. 104; nr. 15, lk. 120; nr. 19, lk. 152; nr. 47, lk. 376; nr. 48, lk. 384; nr. 49, lk. 392; nr. 50, lk. 400; nr. 51, lk. 408; nr. 52, lk. 416; 1897, nr. 1, lk. 12; nr. 2, lk. 20; nr. 3, lk. 28; nr. 5, lk. 44; nr. 6, lk. 52; nr. 51, lk. 412; nr. 52, lk. 420; 1898, nr. 1, lk. 12; nr. 2, lk. 24; nr. 5, lk. 48; nr. 6, lk. 56; nr. 7, lk. 64; nr. 45, lk. 220; nr. 46, lk. 224; nr. 47, lk. 228. (Venekeele õppijatele.)

Tekst vene ja eesti keeles.

Duell (Kaksikvõitlus). [Jutustus.] Puschkini järele Vene keelest. — Rmt-s: Lõbusad jutud Vene kirjandusest. Tln., 1905, lk. 30—36.

Ilmunud ka pealkirjaga «Pauk» ja «Lask».

Jaama ülevaataja. [Jutustus.] Puschkini järele J. T. — Eesti Postimees 7. V 1886, nr. 19, lk. 3; 14. V, nr. 20, lk. 3; 21. V, nr. 21, lk. 3.

Ilmunud ka pealkirjaga «Jaamaülem».

Kalamees ja kala. Vene muinasjutt. Pushkini järele A[leksander] Ploompuu. — Lasteleht 1901, nr. 7, lk. 101—104.

Ilmunud ka pealkirjaga «Muinaslugu kalamehest ja kalast» ja «Muinasjutt kalamehest ja kalast».

Kaukasia laul. [Katkend poemist «Kaukaasia vang».] Puschkiu[!n]i jär[gi] P[eeter] Jakobson. — Postimees 22. VI 1895, nr. 135, lk. 3.

Mainitud katkend ei esine nimetatud ajalehe sama numbriga kõikides eksemplarides.

Ilmunud ka pealkirjaga «Tscherkessi laul».

Kaukasia vang. [Katkend samanimelisest poemist.] Vene luuletaja A. Puschkin'i järele: J[akob] Jänes. — Linda 1889, nr. 5, lk. 205—211; nr. 6, lk. 273—277; nr. 7, lk. 314—318.

Tõlkija sissejuhatusega.

Kirdschali. [Jutustus.] A. S. Puschkini järele A[nton] Aan. — Eesti Postimees 3. XI 1888, nr. 44, lk. 3; 10. XI, nr. 45, lk. 2. (Jututuba.)

Kokkujuhutamine Katharina II., [Katkend jutustusest «Kapteni tütar».] Venekeelest A. Puschkin'i järele M. V. — Perno Postimees 8. XI 1885, nr. 45, lk. 1; 15. XI, nr. 46, lk. 1.

Käskjalg. [Katkend poemist «Poltaava».] (Puschkini

järele) Jakob Tamm. — Rmt-s: Kampmann, M. Kooli lugemisraamat. 1. jagu. 4. täiend. tr. Tln., 1910, lk. 304.

Linnuke. (Puschkini Птичка. [Katkend poemist «Mustlased». Tlk.] F. F.) — Oleviku lisaleht 1. VIII 1883, nr. 29, lk. 1.

Linnuke. [Katkend poemist «Mustlased».] A[ndres] Latik, Vene keelest. — Oleviku lisa 1886, nr. 24, lk. 373.

Linnuke. [Katkend poemist «Mustlased».] Tlk. J. Latik. — Rmt-s: Grenzstein, A. Eesti lugemise-raamat. 1. jagu. Trt., 1887, lk. 73; 2. tr. Trt., 1888, lk. 68; 3. tr. Trt., 1890, lk. 68.

Linnukene. [Katkend poemist «Mustlased».] Puschkin'i järele Leeni [ps. = Leena Mõru]. — Linda 1889, nr. 7, lk. 302.

Linnuke. [Katkend poemist «Mustlased».] Puschkini järele. — Rmt-s: Peterson, A. Adam Peterson'i Laulud. Jurjev, 1895, lk. 36—37.

Linnuke. [Katkend poemist «Mustlased». Tlk. J. Latik.] — Rmt-s: Grenzstein, A. Laste lugemiseraamat. 1. jagu. Jurjev, 1896, lk. 52—53.

Linnuke. [Katkend poemist «Mustlased».] M[ärt] Pukits'i laul ja pilt. Puschkini järele. — Linda 1897, nr. 1, lk. 15.

Lumetuisk. [Jutustus.] A. S. Puschkini järele O[skar] Urne. — Eesti Postimehe lisa 1895, nr. 14, lk. 105—107; nr. 15, lk. 112—113; nr. 16, lk. 120—122.

Ilmunud ka pealkirjaga «Tuisk».

Muinaslugu kalamehest ja kalast. Puschkini järele vabalt A. H. Liblik. — Sakala lisa 1902, nr. 9, lk. 70—71; nr. 10, lk. 78—80.

Ilmunud ka pealkirjaga «Kalamees ja kala» ja «Mui-
nasjutt kalamehest ja kalast».

Mõisa preili nagu talutüdruk. [Jutustus.] — Rmt-s: Sakala
Kalender 1882. Trt., (1881), lk. 81—101. (Lisa.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Mõisniku tütar talutüdru-
kuna» ja «Talu preili».

Mõisniku tütar talutüdrukuna. [Jutustus.] A. Puschkini jä-
rele M[oritz Maximilian] Pödder. — Eesti Postimees 8. I
1886, nr. 1, lk. 1—2; 15. I, nr. 2, lk. 1; 22. I, nr. 3,
lk. 1—2; 29. I, nr. 4, lk. 2; 5. II, nr. 5, lk. 2. (Jutu-
tuba.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Mõisa preili nagu talutüdru-
ruk» ja «Talu preili».

Padaemand. [Jutustus.] Puschkini järel Venekeelest ümber-
tõlkinud Ivan Kont. — Kündja 1884, nr. 21, lk. 247—
248; nr. 22, lk. 258—260; nr. 23, lk. 271—272; nr. 24,
lk. 283—284; nr. 25, lk. 296—297; nr. 26, lk. 308—309.
(«Kündja» jutupuhja.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Potiemand».

Pada-emand. [Jutustus.] Puschkin'i järele J[aan] Vau. —
Postimees 17. VI 1895, nr. 131, lk. 1—2; 19. VI, nr. 132,
lk. 1—2; 20. VI, nr. 133, lk. 1—2; 21. VI, nr. 134,
lk. 1—2. (Jutunurk.)

Pauk. [Jutustus.] Puschkini järele A. — Eesti Postimees
17. IV 1886, nr. 16, lk. 1; 23. IV, nr. 17, lk. 1; 30. IV,
nr. 18, lk. 1. (Jututuba.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Duell» ja «Lask».

Pauk. [Jutustus.] A. S. Puschkini järele T. P. — Rmt-s:
Eesti Kalender 1905. aasta peale. Tln., 1904, lk. 100—108.

Peetri linn. Puschkini luuleloost «Vask-ratsanik». (Tlk.
Jakob Tamm.) — Rmt-s: Kampmann, M. Kooli luge-
miseraamat. 2. jagu. Tln., 1907, lk. 211—212; 2. jagu.

2. täiend. tr. Tln., 1911, lk. 222—223; 2. jagu. 3. parand. ja täiend. tr. Tln., 1913, lk. 222—223; 3. jagu. 4. parand. ja täiend. tr. Tln., 1915, lk. 260—261.

Peigmees. [Ballaad.] A. S. Puschkini jutustus. Ümber pannud Jakob Tamm. — Oma Maa 1888, nr. 1, lk. 24—26.

Peterburile. [Katkend poemist «Vaskratsanik».] (Vene keelest: Puschkin'i järele.) — Rmt-s: Tamm, M. M. Tamme Lõbu-laulud: «Laulu-imed». 5. liigis. 1. anne. 1. ja 2. liik. Jurjev, 1901, lk. 50—51.

Poltava. A. S. Puschkini luulelugu. Vene keelest ümber pannud Jakob Tamm. — Oma Maa 1886, nr. 3, lk. 74—77; nr. 4, lk. 106—111; nr. 5, lk. 147—150; nr. 6, lk. 178—181; nr. 7, lk. 210—213; nr. 8, lk. 243—246.

Poltava lahing. Puschkini luuleloost «Poltava». Tlk. Jakob Tamm. — Rmt-s: Kampmann, M. Kooli lugemiseraamat. 2. jagu. 3. parand. ja täiend. tr. Tln., 1913, lk. 281—282; 3. jagu. 4. parand. ja täiend. tr. Tln., 1915, lk. 321—322.

Päälinna esimene aastasada. [Katkend poemist «Vaskratsanik».] Venekeelest: A[do] Rull. — Sakala lisa 1903, nr. 23, lk. 182. (Peterburgi ajalugu. 2.)

Päälinna teine aastasada. [Katkend poemist «Vaskratsanik».] Vene keelest A[do] Rull. — Sakala lisa 1903, nr. 26, lk. 206. (Peterburgi ajalugu. 3.)

Talu preili. Puschkin'i järele jutustanud A. N. Tammeri. — Rahva Lõbu-leht 1898, nr. 7, lk. 160—163; nr. 8, lk. 184—186; nr. 9, lk. 207—209.

Ilmunud ka pealkirjaga «Mõisa preili nagu talutüdruk» ja «Mõisniku tütar talutüdrukuna».

Tark Oleg. [Ballaad.] Puschkini järele eestistanud g[ps. = = Jaan Bergmann]. — Oleviku lisa 1884, nr. 9, lk. 138—140.

Tark Ooleg. [Ballaad. Tlk. Jaan Bergmann.] — Rmt-s: Bergmann, J. J. Bergmann'i Laulud. Jurjev (Trt.), 1901, lk. 166—168.

Tark Ooleg. [Ballaad.] A. Puschkin'i järel J[aan] Bergmann. — Rmt-s: Univer, M. Koolilaste laulud. 6. kooliaasta. Pärnu, 1904, lk. 9—12.

Tark Ooleg. [Ballaad.] Puschkini järele J[aan] Bergmann. — Rmt-s: Jakobson, C. R. Kooli lugemise raamat. 2. jagu. 4. tr. Jurjev (Trt.), 1907, lk. 169—171.

Tscherkessi laul. Puschkini lugulaulust «Кавказский пленник». Eestistanud J. R. — Sakala 14. VIII 1896, nr. 33, lk. 3.

Ilmunud ka pealkirjaga «Kaukasia laul».

Tuisk. B'elkin'i jutustamine. — Meelejahutaja 1885, nr. 14, lk. 58.

Ilmunud ka pealkirjaga «Lumetuisk».

Tuisk. Puschkinist välja antud Bjelkini jutustuse järele Vene keelest ümber pandud. — Oma Maa 1885, nr. 4, lk. 95—100.

Tuisk. [Jutustus.] Vene keelest, A. S. Puschkini järele Eestistanud J. Treiel. — Eesti Postimees 14. XII 1888, nr. 50, lk. 1—2; 21. XII, nr. 51, lk. 1—2. (Jututuba.)

Vask Ratsanik. (Peterburi uudisjutt.) A. S. Puschkin'i luulelugu. Vene keelest ümber pannud Jakob Tamm. — Meelejahutaja 1887, nr. 31, lk. 245—246; nr. 32, lk. 253—254.

Tõlkija sissejuhatusega.

Vask-ratsanik. (Peterburi uudisjutt.) A. S. Puschkini luulelugu. Vene keelest ümber pannud Jakob Tamm. — Rmt-s: Jakobson, C. R. Kooli lugemise raamat. 2. jagu. Trt., 1890, lk. 155—161; 2. tr. Jurjev (Trt.), 1898, lk. 155—161; 3. tr. Jurjev (Trt.), 1903, lk. 155—161. —

Rmt-s: Univer, M. Koolilaste laulud. 6. kooliaasta. Pärnu, 1904, lk. 12—28.

Tõlkija sissejuhatusega.

Vaskratsanik. Puschkini järele Jakob Tamm. — Rmt-s: Jakobson, C. R. Kooli lugemise raamat. 2. jagu. 4. tr. Jurjev (Trt.), 1907, lk. 178—183.

Tõlkija sissejuhatusega.

c. D r a a m a.

Boris Godunov. [Katkend.] A. S. Puschkini kurblik näitemäng. Eestikeelde tõlkinud J[ohann] Kunder. — Valgus 1. I 1888, nr. 1, lk. 1—2. (Lisa. Kirjandusest.)

Kõrts Litavi raja pääl. [Katkend näidendist «Boris Godunov».] Vene keelest: F[riedrich] Ederberg. — Meelejahutaja 1880, nr. 1, lk. 14—19. (Puschkini «Boris Godunovist».)

Mozart ja Salieri. Vene keelest A. Puschkini järele ümber pannud G. Ōiis [ps. = Gustav Vulff]. — Laulu ja mängu leht 1885, nr. 8, lk. 59—62.

II. NÕUKOGUDE VÕIMU AJAL EESTIS ILMUNUD PUŠKINI TÖÖD 1917—1918.

1. Üksikud tööd ja nende katkendid.

a. D r a a m a.

Kuidas tsaariks saadi. [Katkend] Puschkini «Boriss Godunovist». Tlk. Heino Sõmer. — Tapper 1917, nr. 9, vrg. 273—274.

III. KODANLIKUS EESTIS ILMUNUD PUŠKINI TÖÖD 1918—1940.

1. Valitud tööd.

Valik luulet. Lüürika-epika-draama. Tlk. A[nts] Oras, B[etti] Alver, P[aul] Viiding jt. Trt., Eesti Kirjanduse Selts, 1936. 244 lk., portr. (Maailmakirjandus. Eesti Kirjanduse Seltsi ilukirjanduse tõlkeseeria ... nr. 1.)

Sisu: Uuestisünd. — Viinamarjad. — Nereiid. — Näen, kiirelt hõreneb ja hõljub pilveviir ... — Muusa. — Eleegia. — Vang. — Linnuke. — Merele. — Koraani jäljendusi. — Epigramme. (1817—1825.): 1. Ühe värtsireiali ajalugu. — 2. Karamzini kohta. — 3. Üksindus. — 4. Katšenovski kohta. — 5. Ex ungue leonem. — 6. Liikumine. — 7. Nõuanne. — A. P. Kern'ile. — 19. oktoober 1925. — Talveõhtu. — Maru. — Eleegia. (Mme Rizniči surma puhul.) — Prohvet. — Talvine tee. — Talismaan. — On roos Kythiras-imeõis, ... — Kolm lätet. — Poet. — Naise portree. — Ei, ära laula Gruusiast ... — Südamesõber. — Lill. — Mälestus. — 26. mail 1828. — Eelaimus. — Nüüd lõpp, nüüd lõpp, nii hing end trööstis, ... — Antšaar. — Uppunu. — Pööbel. — Tundemärke. — Ma armastasin teid; veel pole vast ... — A. P. Kern'ile. — Katkend. — Delibaš. — Klooster Kazbekil. — Kaukasus. — Laviin. — Talvehommik. — Suurnikule. (Vürst N. B. Jussupovile.) — Stroofe. — Metropoliit Filaretile. — Iliase tõlke puhul. — Luuletajale. — Madonna. — Mustlased. — Tondid. — Eleegia. — Sügis. (Katkend.) — Sissejuhatus poemile Majake Kolomnas. — Sa lahkusid, et raskel retkel ... — Tsarskoje Seloo raidkuju. — Riim. — Töö. — Kaks laulu dramaatilisest fragmendist

«Pidu katku ajal» (1830). — Dante laadis. — Husaar. — N-le. — Mickiewicz. — Maa pääl elas vaene rüütel. — Rõõmus viinamarja jumal... — Araabia ainetel. — Noorukit kiivana noomis ja nuuksus kibedalt neiu... — Pilv. — Väejuht. (Barklay de Tolly.) — ... Külastasin taas maalapikest, kus veetsin vanasti... — Itaalia ainetel. — Kui saabus ülev hetk, mis hinges ikka uus, ... — Pindemonte järgi. — Palve. — Kui ärkav rahutus meelt raskelt kütkes peab... — Exegi monumentum. — Katkendeid värssromaanist «Eugen Onegin». — Ihnus rüütel. Dramaatilisi stseene. — Mozart ja Salieri. Dramaatilisi stseene. — Vaskratsanik. Poeem.

2. Eri teosed.

Kalamees ja kala. [Muinasjutt.] Eestindanud A[leksander] Ploompuu. Tln., «Pääsuke», 1933. 30 lk. (Laste jututuba nr. 29—30.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Muinaslugu kalamehest ja kalast» ja «Muinasjutt kalamehest ja kalast».

Lumivalge luigeke, Tsaar Saltan ja Vürst Gvidon. A. S. Puschkini järele eestistatud muinasjutt lastele. 14 pildiga. [Tlk.] T[imotheus] Kuusik. 2. tr. Tln., «Kool», 1920. 45 lk.

Kapteni tütar. Vene keelest tõlkinud A[lfred] Kurlents. Trt., «Loodus», 1931. 205 lk (Looduse kuldraamat. 3.)
Ilmunud ka pealkirjaga «Pealiku tütar».

Libretod:

Eugen Onegin. Lüürilised stseenid kolmes vaatuses. P. Tshaikovski muusika. Tekst Pushkini järele. S[ergius] Lipu ja P[eeter] Grünfeld'i tõlge. Tln., [1920]. 23 lk.
Padaemand. Ooper kolmes vaatuses, seitsmes pildis. Peeter

Tschaikovski [muusika]. Libretto kirjutanud A. S. Pusch-
kini järele M. Tschaikovski. Tlk. Sergius Lipp. Tln.,
«Estonia» teater, 1926. 56 lk.

3. Üksikud tööd ja nende katkendid raamatuis, ajakirjades ning ajalehtedes.

a. L ü ü r i k a.

Jazōkovile. A. Puškini luuletus. — Postimees 9. II 1937,
nr. 39, lk. 3. (100 a. Pushkini surmast.)

Tõlkija järelemärkusega luuletuse sisu kohta.

Kaja. (Th. Moore'ist.) (Tlk. J[ohannes] Semper.) — Loo-
ming 1937, nr. 2, lk. 216. (Luuletusi.)

Kaukasus. Tlk. Ants Oras. — Looming 1934, nr. 1, lk. 68.
(Loodusluuletusi.)

Kuulsuse ihaldus. — Eesti Naine 1937, nr. 2, lk. 35.

Laviin. (Tlk. Ants Oras.) — Looming 1934, nr. 1,
lk. 67—68. (Loodusluuletusi.)

Lukulluse paranemise puhul. — Postimees 28. VI 1937,
nr. 170, lk. 4.

Tõlkija järelemärkusega luuletuse sisu kohta.

Luuletaja. Vanal viisil, tuntud sõnul. Goethe «Laulik» ja
Puškini «Poet» aineil Y. N. — Kunst ja Kirjandus
1940, nr. 3, lk. 11.

Luuletajale. Tlk. A[nts] Oras. — Tänapäev 1935, nr. 6,
lk. 238.

Ilmunud ka pealkirjaga «Laulikule».

«Ma samba püstitin, ent ebamaise samba, ...» (A[nts]
Orase tõlge.) — Õpilasleht 10. II 1937, nr. 16, lk. 2.
(Ühest võitlejast.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Exegi monumentum» ja
«Mälestussammas».

- Must sall (moldaavia laul). — Päevaleht 9. II 1937, nr. 40, lk. 7. (Sada aastat A. S. Puschkini surmast.)
- Nõuanne. (Tlk. J[ohannes] Semper.) — Looming 1937, nr. 2, lk. 217. (Luuletusi.)
- On talv. Mis teha maal? Veel laisalt voodis püsin... (Tlk. J[ohannes] Semper.) — Looming 1937, nr. 2, lk. 214—215. (Luuletusi.)
- Oo kauge sõber kadund muinasloost, ... (Tlk. A[nts] Oras.) — Looming 1937, nr. 2, lk. 215. (Luuletusi.)
- Poeet. Tlk. Ants Oras. — Tänapäev 1935, nr. 5, lk. 177.
Ilmunud ka pealkirjaga «Luuletaja».
- Pööbel. Tlk. Ants Oras. — Tänapäev 1935, nr. 5, lk. 183.
- Sügis. (Tlk. Ants Oras.) — Looming 1934, nr. 1, lk. 66—67. (Loodusluuletusi.)
- Tondid. (Tlk. Ants Oras.) — Looming 1934, nr. 1, lk. 66—67. (Loodusluuletusi.)
- Unetus. — Tänapäev 1937, nr. 2, lk. 39.
- Uppunud mees. Pushkini järele J. Fr. Meyer. — Rmt-s: Kampmann, M. Kooli lugemiseraamat. 2. jagu. 7. täiend. tr. Tln., 1920, lk. 230—231. — Rmt-s: Kampmann, M. Eesti lugemik. 2. jagu. 8. ümbert. tr. Tln., 1922, lk. 181—182.

b. E e p i k a.

- Kalamees ja kala. [Muinasjutt.] Eestindanud A[leksander] Ploompuu. — Rmt-s: Nurmik [ps. = Küla], M. Põdra-pojad. 5. köide. Trt., 1933. (Laste jututuba.)
Ilmunud ka pealkirjaga «Muinaslugu kalamehest ja kalast» ja «Muinasjutt kalamehest ja kalast».
- Lask. A. Pushkini uudisjutt. Tlk. Joh. Niinas. — Põhja Kodu 8. II 1937, nr. 16, lk. 3; 10. II, nr. 17, lk. 3; 12. II, nr. 18, lk. 3.

- Ilmunud ka pealkirjaga «Pauk» ja «Duell».
- Mässujuht Pugatšov. [Katkend jutustusest «Kapteni tütar».] Vene kirjanik A. S. Pushkin. — Romaan 1924, nr. 12, lk. 369—371.
- Potiemand. [Jutustus.] Vene keelest tõlkinud Evald Pärn. — Rmt-s: Hirmu ja õuduse jutud. 13. Trt., 1924, lk. 3—33.
- Ilmunud ka pealkirjaga «Padaemand».
- Tark Ooleg [Ballaad. Tlk. Jaan Bergmann.] — Rmt-s: Bergmann, J. Laulud. 2. parand. ja täiend. tr. Trt., 1923, lk. 113—115.
- Tark Ooleg. [Ballaad.] (Tlk. J[aan] Bergmann.) — Rmt-s: Tamman, V. Huvitaja. 5. jagu. Lugemik. 5. õppeaasta jaoks. Trt., 1929, lk. 302—304; sama väljaanne Trt., 1934, lk. 302—304.
- Tatjana. Päätükk A. Pushkini romaanist «Eugen Onegin». Tlk. Olaf Rood [ps. = Georg Naelapea]. — Sädemed 1926, nr. 47, lk. 372—373; nr. 48, lk. 380—382; nr. 49, lk. 388—390.
- Tsaar Nikiita. [Muinasjutt. Katkend.] (Tlk. J[ohannes Semper.] — Looming 1937, nr. 2, lk. 216. (Luuletusi.)

IV. NÕUKOGUDE LIIDUS ILMUNUD PUŠKINI TÖÖD 1917—1940.

1. Valitud tööd.

Muinasjutud. [Tlk. Felix Kotta jt.] Pildid Palehi Artelli meistritelt A. Butorinilt, A. Bataginilt, A. Dõdõkinilt, A. Kotuhinilt, I. Markitšinilt. M.-L., Välismaatöölise Kirjastusühisus NSV Liidus, 1937. 88 lk. 2000 eks.

Sisu: Muinasjutt keisrist Saltanist, tema pojast vahvast ja võimsast vägimehest Gvidon Saltanovitshist ja

kaunist keisritütrest Luigest. — Muinasjutt papist ja tema sulasest Baldaast. — Muinasjutt kalamehest ja kalakesest. — Muinasjutt surnud keisritütrest ja seitsmest vägimehest. — Muinasjutt kuldsest kukest.

2. Eri teosed.

Dubrovski. Originaali on toimetanud ja märkustega varustanud D. D. Blagoi. M.-L., Välismaatöölise Kirjastusühisus NSV Liidus, 1937. 96 lk., portr. 2500 eks.

3. Üksikud tööd ja nende katkendid raamatuis ning ajakirjades.

a. L ü ü r i k a.

Delibasch. A[nts]. Orase tõlge. — Kommunismi teel 1937, nr. 2, lk. 31. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Exegi monumentum. — Kommunismi teel 1937, nr. 2, lk. 31. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Ma samba püstitin, ...» ja «Mälestussammas».

Husaar. A[nts] Orase tõlge. — Kommunismi teel 1937, nr. 3, lk. 37—38. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Küla. — Kommunismi teel 1937, nr. 3, lk. 36—37. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Toimetuse järelmärkusega luuletuse sisu kohta.

Külastasin taas maalapikest, kus veetsin vanasti ... A[nts] Orase tõlge. — Kommunismi teel 1937, nr. 3, lk. 39. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Reisikaebed. Tlk. F[elix] Kotta. — Kommunismi teel 1937, nr. 1, lk. 47. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Teekäigu kaebtused».

Sõpradele. — Kommunismi teel 1937, nr. 1, lk. 47. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

b. E e p i k a.

Dubrovski. [Jutustus. Katkend.] — Kommunismi teel 1937, nr. 2, lk. 32—38. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Jutt papist ja tema sulasest Baldaast. [Muinasjutt.] Tlk. F[elix] Kotta. — Kommunismi teel 1937, nr. 1, lk. 47—49. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Jutt surnud keisritütrest ja seitsmest vägimehest. [Muinasjutt.] Tlk. F[elix] Kotta. — Kommunismi teel 1937, nr. 2, lk. 39—43. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Uinu-neiu ja seitse kangelast» ja «Muinasjutt surnud tsaaritarist ja seitsmest vägilasest».

Kirdshali. [Jutustus.] — Kommunismi teel 1936, nr. 7, lk. 28—31. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Kirstutegija. [Jutustus. Tlk. August Lukin?] — Rmt-s: Kalender 1937. Oktoobrirevolutsiooni 20-nies aasta. M.-L., 1937, lk. 43—48.

Pada emand. [Jutustus.] Tlk. H. N. — Kommunismi teel 1937, nr. 1, lk. 32—44. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Ilmunud ka pealkirjaga «Potiemand».

Vaskratsanik. [Poeem.] (Tlk. Jakob Tamm.) — Leegid 1936, nr. 4, lk. 1—6.

c. D r a a m a.

Boriss Godunov. (Katkend.) Tlk. V[alter] Rätsep. — Kommunismi teel 1937, nr. 1, lk. 45—46. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

Mozart ja Salieri. Dramaatilisi stseene (1830). Tlk. Paul Viiding. — Kommunismi teel 1936, nr. 7, lk. 22—25. (Kirjandus. Kunst. Keel.)

V. NÕUKOGUDE EESTIS ILMUNUD PUŠKINI TÖÖD
1940—1948.

1. Valitud tööd.

Kaks poemi. Poltaava. Vaskratsanik. (Tlk. Betti Alver.)
Tln., «Ilukirjandus ja Kunst», 1948, 116 lk. 5000 eks.

2. Üksikud tööd ja nende katkendid raamatuis, ajakirjades
ning ajalehtedes.

a. L ü ü r i k a.

Arion. Tlk. A[ugust] Sang. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 115. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 181.

Deemon. [Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 70.

Eelaimus. [Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 114.

Eleegia. Tlk. J[aan] Kärner. — Looming 1940, nr. 7, lk. 706. — Rmt-s: Sööt, B. Valik vene kirjandust. 2. Keskkooli 9. klassile. Tln., 1945, lk. 58.

Eleegia. (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 131.

Exegi monumentum. Tlk. J[aan] Kärner. — Rmt-s: Sööt, B. Valik vene kirjandust. 2. Keskkooli 9. klassile. Tln., 1945, lk. 60. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 119. — Pilt ja Sõna 1947, nr. 2/3, lk. (17).

- Ilmunud ka pealkirjaga «Ma samba püstitin, ...» ja «Mälestussammas».
- Hoidjale. Tlk. H[endrik] Adamson. — Rmt-s: Vares, K. Kirjandust koolile. 5. õppeaasta. 4. vihk. Tln., 1941, lk. 232. — Rmt-s: Selmet, A. Emakeele lugemik. 6. klassile. Tln., 1945, lk. 237; (2. tr.) Tln., 1946, lk. 216. — Rmt-s: Selmet, A. Emakeele lugemik. 5. klassile. (3. ümbert. tr.) Tln., 1948, lk. 178.
- [J. J. Puštšinile.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 91.
- Kaaslastele. (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 35—36.
- Kaja. Tlk. A[ugust] Sang. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 114. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 179.
- Kaukasus. [Tlk. Ants Oras.] — Rmt-s: Sööt, B. Valik vene kirjandust. 2. Keskkooli 9. klassile. Tln., 1945, lk. 56. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 113—114. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 178.
- [Kustunud on päevavalgus. Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 50.
- Küla. [Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 42.
- Lapsepõlve mälestusi. Tlk. H[endrik] Adamson. — Rmt-s:

Vares, K. Kirjandust koolile. 5. õppeaasta. 4. vihk. Tln., 1941, lk. 191.

Luculluse tervenemine. [Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 156.

[Luuletajale.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 125.

[Läkitus Siberisse.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 108.

Ilmunud ka pealkirjaga «Siberisse».

Maal tühjal vabaduse teri... (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 71—72.

Ma samba püstitin, mis pole tehtud käega, ... [Tlk. Jaan Kärner.] — Stalinlik Noorus 1947, nr. 2, lk. 74.

Ilmunud ka pealkirjaga «Exegi monumentum» ja «Mälestussammas».

Maine võim. [Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 168.

Merele. Tlk. Jaan Kärner. — Looming 1946, nr. 3, lk. 378—380. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 111—113. — Stalinlik Noorus 1947, nr. 6, lk. 260. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 175—178. — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 76.

[M. S. Vorontsovi kohta.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 76.

[Mälestused. Puštšinile. Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 24—25.

Mälestusi Tsarskoje Seloos. [Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 31—32.

Mälestussammas. [Tlk. Jaan Kärner.] — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 185—186.

Ilmunud ka pealkirjaga «Exegi monumentum» ja «Ma samba püstitin, . . .»

[Napoleon. Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 16—17.

Pidutsevad üliõpilased. [Katkendid.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 26—27.

Pilv. [Tlk. Ants Oras.] — Rmt-s: Selmet, A. Kirjanduslik lugemik. 7. klassile. 2. osa. Tln., 1948, lk. 44.

Pistoda. [Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 57.

Siberisse. Tlk. A[ugust] Sang. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 114—115. — Rmt-s: Selmet, A. Kirjanduslik lugemik. 7. klassile. 2. osa. Tln., 1948, lk. 43. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 180.

Ilmunud ka pealkirjaga «Läkitus Siberisse».

Stantsid. (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 109—110.

- Stroofe. Tlk. J[aan] Kärner. — Looming 1940, nr. 7, lk. 705. — Rmt-s: Sööt, B. Valik vene kirjandust. 2. Keskkooli 9. klassile. Tln., 1945, lk. 59.
- Sügis. (Katkend.) [Tlk. Ants Oras.] — Rmt-s: Sööt, B. Valik vene kirjandust. 3. Keskkooli 10. klassile. Tln., 1945, lk. 3—6. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 116—119. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 181—185.
- Sügis. [Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veresajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 203—204.
- Talvehommik. Tlk. A[nts] Oras. — Rmt-s: Vares, K. Kirjandust koolile. 5. õppeaasta. 4. vihk. Tln., 1941, lk. 188—189. — Rmt-s: Seilental, J. Emakeele lugemik. 4. klassile. Tln., 1948, lk. 110.
- Talveõhtu. [Tlk. Ants Oras.] — Rmt-s: Seilental, J. Emakeele lugemik. 4. klassile. Tln., 1948, lk. 97—98.
- [Talveõhtu. Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veresajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 83.
- Tondid. Tlk. A[nts] Oras. — Rmt-s: Vares, K. Kirjandust koolile. 5. õppeaasta. 4. vihk. Tln., 1941, lk. 186—188. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 120—121. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 186—187.
- Tšaadajevile. [Tlk. Felix Kotta.] — Rmt-s: Selmet, A. Kirjanduslik lugemik. 7. klassile. 2. osa. Tln., 1948, lk. 42—43. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline

lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 179—180.

[Tšaadajevile. Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 42—43.

Unenägu. [Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 8—9.

Vabadus. [Katkend.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 41—42.

Vang. Tlk. H[endrik] Adamson. — Rmt-s: Vares, K. Kirjandust koolile. 5. õppeaasta. 4. vihk. Tln., 1941, lk. 192.

Vang. [Tlk. Ants Oras.] — Rmt-s: Selmet, A. Emakeele lugemik. 6. klassile. Tln., 1945, lk. 231; (2. tr.) Tln., 1946, lk. 211. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 110—111.

b. E e p i k a.

Dubrovski. [Jutustus.] (Lühendatult.) — Rmt-s: Selmet, A. Emakeele lugemik. 6. klassile. Tln., 1948, lk. 304—372, portr.

Gabrieliad. Poem. Tlk. J[uhan] Jaik. — Ateist 1941, nr. 5, lk. 232—236. (Poesiat ja proosat.)

Jaamaülem. [Jutustus.] Tlk. Fr[iedebert] Tuglas. — Rmt-s: Selmet, A. Kirjanduslik lugemik. 7. klassile. 2. osa. Tln., 1948, lk. 49—61.

Ilmunud ka pealkirjaga «Jaama ülevaataja».

«Jevgeni Onegin». (Valitud stroofed.) Tlk. Jaan Kärner. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 121—

129. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 188—197.
- «Kapteni tütar». [Jutustus. Valitud peatükid. Tlk. Alfred Kurlents.] — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 132—176. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 201—(256).
- Katkend «Jevgeni Onegin'ist». Tlk. Jaan. Kärner. — Looming 1945, nr. 12, lk. 1208—1222; 1946, nr. 1. lk. 13—23.
- Külm paugub. [Katkend värssromaanist «Jevgeni Onegin». Tlk. Ants Oras.] — Rmt-s: Seilental, J. Emakeele lugemik. 3. klassile. Tln., 1948, lk. 168.
- Lumetorm stepis. [Katkend jutustusest «Kapteni tütar».] — Rmt-s: Vares, K. Kirjandust koolile. 5. õppeaasta. 4. vihk. Tln., 1941, lk. 183—186. — Rmt-s: Selmet, A. Emakeele lugemik. 6. klassile. Tln., 1945, lk. 237—240; (2. tr.) Tln., 1946, lk. 216—219. — Rmt-s: Selmet, A. Emakeele lugemik. 5. klassile. (3. ümbert. tr.) Tln., 1948, lk. 175—178, portr.
- Muinasjutt surnud tsaaritarist ja seitsmest vägilasest. [Tlk. Felix Kotta.] — Rmt-s: Selmet, A. Emakeele lugemik. 6. klassile. Tln., 1948, lk. 294—303.
- Ilmunud ka pealkirjaga «Uinu-neiu ja seitse kangelast» ja «Jutt surnud keisritütrest ja seitsmest vägi-mehest».
- Onegini reis. [Katkendid.] (Tlk. F[elix] Kotta.) — Rmt-s: Veressajev, V. Aleksandr Sergejevitš Puškin. Trt., 1948, lk. 66—68.
- Poltaava. [Poeem.] Kolmas laul. Tlk. Betti Alver. — Looming 1948, nr. 2, lk. 215—229.

Poltaava lahing. [Katkend poemist «Poltaava». Tlk. Betti Alver.] — Rmt-s: Selmet, A. Kirjanduslik lugemik. 7. klassile. 2. osa. Tln., 1948, lk. 44—48.

Talv. [Katkend värssromaanist «Jevgeni Onegin». Tlk. Ants Oras.] — Rmt-s: Seilental, J. Emakeele lugemik. 3. klassile. Tln., 1948, lk. 167.

Vaskratsanik. [Poeem. Katkend.] Tlk. Betti Alver. — Rmt-s: Mihkla, K. Kirjandust koolile. 7. õppeaasta. 2. vihk. Tln., 1940, lk. 251—252. — Rmt-s: Sööt, B. Valik vene kirjandust. 2. Keskkooli 9. klassile. Tln., 1945, lk. 57—58. — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. Keskkooli 8. klassile. 1. osa. Tln., 1946, lk. 129—132. — Stalinlik Noorus 1947, nr. 2, lk. (75). — Rmt-s: Sööt, B. ja Väinaste, J. Kirjanduslooline lugemik. 8.—9. klassile. Vene kirjandus. Tln., 1948, lk. 198—201.

SISUKORD

Saateks	5
Aleksander Sergejevitš Puškin ja tema looming. <i>B. Sööt</i>	7
Puškini loomingust eesti keeles. <i>A. Haberman</i>	28
Puškini eesti keeles ilmunud tööde bibliograafia. <i>H. Laidvee</i>	71

Puškini portree puulõige kaanel:

R. Kaljo.

Vastutav toimetaja H. Tobias.

Keeleline toimetaja J. Pedari.

Ladumisele antud 26. IV 1949. Trükkimisele antud 14. V 1949. Paber 56 : 79 sm $\frac{1}{16}$. Trükiarv 2000. Trükitähti trükipoognas 31552. Trükipoognaid 6,5. Arvutuspoognaid 5. MB-03434. Trükikoda «Komünist», Tallinn, Pikk tän. 2.
Tellimise nr. 1925.

На эстонском языке.

Пушкин на эстонском языке.

RBL. 4.—

A-17833

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00483684 9